

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
щодо можливості зміни меж території
національного природного парку «Великий Луг»
(розширення території за рахунок включення акваторій
Василівської затоки та східної частини акваторії
Каховського водосховища)**

Мелітополь – 2021 р.

1. Назва та категорія

Територія національного природного парку «Великий Луг» становить 16756 га і складається з територіальної та акваторіальної частин. Перша (менша) приурочена частково до узбережжя Каховського водосховища, а також включає прилеглі балки. Друга (більша) включає ставок Маячанської балки, водосховище у долині р. Білозерка та частину акваторії Каховського водосховища уздовж південного берега та навколо островів Великі і Малі Кучугури. Аквально-складова Парку характеризується багатьма цінностями біологічного різноманіття, які визначені у Проекті організації території.

Територія запропонована до заповідання – це можливість зміни меж території національного природного парку «Великий Луг» (розширення території за рахунок включення акваторій Василівської затоки та східної частини акваторії Каховського водосховища) на загальну площу 9274,0325 га.

Тому обґрунтування вибору іншої назви або категорії території природно-заповідного фонду не є доцільним.

Екологічна і природоохоронна цінність вказаної акваторії підтверджується її віднесенням до складу Дніпровського екологічного коридору. Крім того, південна частина запропонованої для розширення акваторії облямовує суходіл з розташованою у його межах територією природно-заповідного фонду – регіональним ландшафтним парком «Панай», який увійшов до складу НПП «Великий Луг».

2. Характеристика території

2.1. Адміністративні відомості

Національний природний парк «Великий Луг» створено відповідно до Указу Президента України від 10.02.2006 р. № 121/2006. Розташування: Запорізька область, Василівський район. Загальна площа: 16756 га, з них

9324 га земель надано йому в постійне користування та 7432 га земель, що включено до його складу без вилучення у землекористувачів. Підпорядкування: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Поштова адреса: 71630, Запорізька обл., Василівський р-н, м. Дніпрорудне, вул. Зелена, 3. Тел/факс: (06175) 6-65-78, e-mail: grandmeadow@i.ua

Існуюча територія національного природного парку «Великий Луг» становить 16756 га і складається з територіальної та акваторіальної частин. Перша (менша) приурочена частково до узбережжя Каховського водосховища, а також включає прилеглі балки. Друга (більша) включає ставок Маячанської балки, водосховище у долині р. Білозерка та частину акваторії Каховського водосховища уздовж південного берега та навколо островів Великі і Малі Кучугури. Акваторія складово Парку характеризується багатьма цінностями біологічного різноманіття, які визначені у Проекті організації території.

Водночас прилегла до акваторії Парку мілководна частина Каховського водосховища (зокрема, Василівська затока та узбережна зона навколо так званого урочища «Лисої гори») характеризується не менш цінними у природному відношенні акваторіями, які є нерестовищами для промислових і рідкісних видів риби. Крім того, гирлові ділянки річок, що впадають у Каховське водосховище (Карачокрак, Янчокрак, Кінська та ряд малих потічків), характеризуються наявністю осередків підвищеного біотичного різноманіття – як фітоценотичного, так і зоологічного.

Екологічна і природоохоронна цінність вказаної акваторії підтверджується її віднесенням до складу Дніпровського екологічного коридору. Крім того, південна частина пропонованої для розширення акваторії облямовує суходіл з розташованою у його межах територією природно-заповідного фонду – регіональним ландшафтним парком «Панай».

Частина акваторії, пропонована під розширення НПП «Великий Луг», розташована у крайній східній частині Каховського водосховища. Відповідно до адміністративно-територіального устрою вона належить до Василівського

адміністративного району Запорізької області. З півночі вона обмежена адміністративною межею Запорізького району (по воді), із заходу – межею національного природного парку «Великий Луг», зі сходу та півдня – береговою лінією (Степногірська ОТГ Василівського району, Василівська ОТГ Василівського району).

Акваторія вирізняється переважанням мілководних ділянок. Переважаючі глибини на відстані 0,5-1,0 км від берега становлять 1,5-2,0 метри. У центральній частині даної акваторії глибина коливається від 3,0 до 4,0 м. У північно-західній частині поширені мілководдя з глибинами 1,7...2,0 м. В районі розміщення РЛП «Панай» та крутосхилів Каховського водосховища зустрічаються невеликі за площею заглиблення дна (ями) глибиною понад 5,0 метрів.

Акваторія створена штучно шляхом спорудження дамби Каховської ГЕС та підняттям рівня води у долині Дніпра. У минулому це була територія заплавного межиріччя річок Дніпра та Конки – так званий Великий Луг Запорозький. Тому дно цієї акваторії в основному повторює контури рельєфу.

Загальна площа пропонованої під розширення НПП «Великий Луг» акваторії становить 9274,0325 га. Враховуючи, що акваторія Каховського водосховища є землями водного фонду державної власності, а Каховське водосховище згідно Водного кодексу України є водосховищем комплексного призначення і згідно чинного законодавства не може надаватися в постійне користування, тому включення пропонується без вилучення.

2.2. Загальні відомості про територію

Геологія/літологія. У тектонічному відношенні територія Парку розташована у межах південно-західного схилу Українського кристалічного щита в межах Середньо-Придніпровського блоку архейського віку. У геологічній будові щита беруть участь метаморфічні й інтрузивні породи

докембрійського (архейсько-протерозойського) віку (від 2 до 3,5 млн. р.): граніти, гнейси, кристалічні сланці, кварцити, магматити, ультрабазити та інші породи. Кристалічні породи залягають на незначній глибині (близько 150,0 м) і складають нижній структурний поверх геологічного фундаменту. Верхній поверх представлений осадовим мезо-кайнозойським чохлам, з горизонтальним та слабко похилим заляганням відкладів. Відповідно до падіння поверхні кристалічного фундаменту відбувається закономірне поступове падіння поверхні осадових відкладів. В південному напрямку збільшується потужність осадових відкладів, їх фаціальний склад набуває більш глибокого характеру.

На поверхні осадовий чохол представлений переважно відкладами олігоцену (харківська свита) палеогенової системи кайнозойської групи. Саме вони є ґрунотвірною основою і беруть участь у формуванні сучасного ґрунтового покриву.

Територія Парку вирізняється підвищеним положенням порівняно з сусідніми територіями, оскільки знаходиться у межах підняття кристалічного фундаменту, представленого Нікопольським та Каховським антикліноріями. Південна частина Парку лежить у межах Білозерського синклінорію, по якому закладена сучасна долина р. Білозерка.

До заповнення Каховського водосховища в кручах лівого схилу долини Дніпра виступали суцільні відслонення відкладів сарматського ярусу – черепашкові, мергелісті, оолітові та інколи перекристалізовані вапняки. В окремих місцях у вапняковій товщі були виявлені прошарки конгломератів і гальки. Поверхня сарматських вапняків здіймалась над урізом Дніпра на 10-15 м. Зараз товща сарматських відкладів залягає нижче рівня Каховського водосховища.

В межах території Парку повсюдно поширені відклади понтичного ярусу. Винятком є лише басейн Білозерської балки, де понтичні відклади розмиті. Найбільш типовою фацією відкладів понтичного ярусу є вапняки.

На відкладах неогену, в основі лесової товщі, залягають червоно-бурі глини,

потужність яких 15-25 м. Вони мають повсюдне поширення за виключенням балок, де вони розмиті. Червоно-бурі глини на деяких ділянках території Парку виходять на денну поверхню (поблизу сіл Маячка та Скельки).

Антропогенний покрив території представлений лесами, алювіальними та алювіально-делювіальними утвореннями. Леси суцільно поширені на вододілах. По балках вони розмиті, а схили балок частково видозмінені процесами ерозії або перекриті делювіальними відкладами. Загальна потужність лесів 20-25 м. Товща лесових порід розділяється похованими ґрунтами на 3-4 горизонти (причорноморський лес), який складає основу сучасного ґрунтоутворення, має потужність 2-4 м, складений сірувато-жовтими середніми і важкими суглинками. Другий горизонт (бузький лес) потужністю 3-6 м представлений палево-жовтими і бурувато-жовтими важкими суглинками і пілуватими глинами. Третій ярус має потужність 8-12 м, представлений коричнювато-бурими важкими суглинками й щільними глинами. В лесовій товщі спостерігається значна кількість кристалів гіпсу і залізисто-марганцевих включень.

По дну балок і роздолів з тимчасовими потоками поширені алювіально-делювіальні шаруваті суглинки і супіски з включенням перевідкладених конкрецій карбонатів. По крутосхилах долини Дніпра і балок, що відкриваються в неї, поширені елювіально-делювіальні піщанисті суглинки.

В межах Парку важливих промислових покладів корисних копалин не виявлено.

Серед екзогенних геологічних процесів в межах Парку поширені зсуви, площинна ерозія, карст (є карстові печери) і переформування берегів Каховського водосховища за рахунок абразійної діяльності.

Гідрогеологія. Згідно з даними Державного водного кадастру територія Парку розташована на крайньому північному сході Причорноморського артезіанського басейну. Колекторами підземних вод є породи крейдово-четвертинного віку, які характеризуються поганою якістю. Ґрунтові та підземні води формуються за рахунок атмосферних опадів та інфільтрації вод із

зрошувальних систем. Розвантаження води відбувається в річку Дніпро. На їх режим впливають водозабір для водопостачання та водовідлив на діючому гірничодобувному підприємстві, що знаходиться на території Малобілозерської ОТГ.

Підземні води переважно містяться у відкладах палеогену, неогену та антропогену. Серед них головним і, на більшій частині, єдиним джерелом водопостачання є широко розповсюджений потужний водоносний комплекс у неогенових відкладах. Найбільш водонасичені сарматські, меотичні та понтичні відклади, підземні води яких використовуються майже повсюдно. Водоносні горизонти в крейдових відкладах і тріщинуватій зоні докембрійських кристалічних порід використовуються обмежено дрібними водоспоживачами. У долинах річок використовують підземні води четвертинних відкладів.

Води четвертинних відкладів, в основному, хлоридно-гідрокарбонатні чи сульфатно-гідрокарбонатні кальцієві або натрієві з мінералізацією до 1000 мг/дм³. На вододільних ділянках, де підземні води приурочені до суглинків і знаходяться в умовах утрудненого водообміну, за хімічним складом сульфатні магнієво-натрієві з підвищеною мінералізацією 3800-12000 мг/дм³, за рахунок високого вмісту хлоридів та сульфатів.

Водоносні шари четвертинного віку виклинюються у вигляді джерел, які представлені на території Парку такими об'єктами:

1. Джерело «Козацьке». Координати: 47°26'27.6"пн.ш., 35°08'25.9"сх.д.
2. Джерело «Грушки». Координати: 47°26'47.5" пн.ш., 35°07'49.0"сх.д.
3. Джерело «Рибацьке». Координати: 47441' 15.0" пн.ш., 35°34'64.2"сх.д.
4. Джерело «Безодня». Координати: 47°26'58.66"пн.ш., 35°06'06.03"сх.д.
5. Джерело «Сім маяків». Координати: 47°26'14.73"пн.ш., 35°03'53.72"сх.д.

Водоносний комплекс у верхньосарматських, меотичних і понтичних відкладах (неогеновий водоносний комплекс) поширений практично повсюдно в зоні недостатнього зволоження. За хімічним складом ці води хлоридні магнієво-натрієві чи хлоридно-сульфатні магнієво-натрієві. Мінералізація

підземних вод різна: від 200 до 1000 мг/дм³, в окремих випадках досягала до 2400-5600 мг/дм³ за рахунок високого вмісту хлоридів та сульфатів.

Підземні води горизонту в палеогенових відкладах за хімічним складом сульфатно-хлоридні магнієво-натрієві з мінералізацією від 2200 до 2400 мг/дм³.

Враховуючи геологічну будову території та гідрогеологічні особливості гірських порід, що складають розріз, виділяють такі водоносні горизонти:

1. Водоносні горизонти у сучасних алювіальних і алювіально-делювіальних відкладах (а, адН), які поширені в межах заплав річок і великих балок. Водовміщуючими породами є піски дрібнозернисті й супіски, потужністю 3-5 м. Глибина залягання води – до 5 м. Водозбагаченість горизонту мінлива й невелика. Якість строката. Мінералізація вод – 1-5 г/дм³. Сульфатно-хлоридно-гідрокарбонатні натрієво-магнієво-кальцієві води використовують населенням для господарсько-побутових потреб. Водоносні горизонти не захищені від забруднення.

2. Водоносний горизонт у плейстоценових алювіальних відкладах (аР) поширений долинами річок і приурочений до надзаплавних терас. Водоносні породи, потужністю до 15-18 м, піски різнозернисті, подекуди з домішками гравію. Глибина статичного рівня від 3 до 20-30 м. Дебіти свердловин становлять 0,04-12 м³/год., колодязів – 0,9-3,2 м³/год. З горизонтами, які залягають нижче, існує гідравлічний зв'язок. Сухий залишок – 1-2,3 г/дм³. За хімічним складом води переважно сульфатні, гідрокарбонатно-хлоридно-сульфатні натрієво-магнієві. Води використовуються для місцевого водопостачання. Горизонт не захищений від забруднення.

3. Водоносний горизонт у товщі пісків та вапняків понтичного регіоярису (N_{1рv}) поширюється по всій площі. Приурочується до піщаних відкладів, вапняків. Глибина залягання водоносного горизонту – від 1-2 до 40 м. Потужність горизонту – 5-8 м. Високе гіпсометричне положення приводить до дренажу горизонту. Водозабезпеченість невелика. Якість води строката, сухий залишок – 0,5-4,0 г/дм³. Тип води по площі змінюється він гідрокарбонатно-

сульфатного натрієво-магнієво-кальцієвого до сульфатного магнієво-кальцієвого. Практичне використання обмежується господарськими потребами водоспоживача. Водонесний горизонт умовно захищений.

4. Водонесний комплекс у нижньо-середньоеоценових відкладах (P_2^{1+2}) поширений на площі Причорноморського артезіанського басейну та Придніпровського гідрогеологічного району. Водовміщуючими породами є піски крупнозернисті з гравієм. Між нижньо- та середньоеоценовими відкладами водотривкі породи відсутні, тому водонесні горизонти об'єднуються в один комплекс. Його глибина залягання – від 40-50 до 200 м; потужність водовміщуючих порід – 20-30 м. Водозбагаченість велика. Дебіти свердловин – від 0,8-2,3 до 5-6 $\text{дм}^3/\text{с}$, при водозниженні – до 6 м. Якість води задовільна. Сухий залишок – 0,4-1,5 $\text{г}/\text{дм}^3$, загальна жорсткість – 0,4-10 $\text{мг-екв}/\text{дм}^3$. Тип води від гідрокарбонатно-сульфатного натрієво-кальцієво-магнієвого до сульфатно-хлоридного і хлоридного, переважно кальцієво-натрієвого.

Геоморфологія/орографія. Згідно геоморфологічного районування територія Парку розташована у межах Східно-Європейської геоморфологічної країни, в межах Дніпровсько-Молочанської підобласті Причорноморської низовини, на Причорноморській акумулятивній лесовій рівнині (на неогеновій основі). Геоморфологічний район – Томаківська плоскопохила лесова рівнина.

Низовина у морфологічному відношенні в цілому відповідає слабпохилим рівнинам з нахилом на північ, у бік Каховського водосховища. Абсолютні висоти поверхні в межах 90 ... 110 м. Рельєф низовини переважно слабохвилястий. Рівнинність поверхні порушується долиною р. Білозерка та балками.

Морфоструктурно територія Парку представлена гетерогенною пластово-акумулятивною низовинною похилою новоутвореною рівниною, яка сформувалася під впливом новітніх тектонічних рухів крайового геосинклінального прогину. Морфоскульптура території Парку представлена першою-другою і третьою надзапальною річковими терасами. Крім того,

поверхню ускладнюють водно-ерозійні (балки, річкові долини), водно-аккумулятивними (річкові заплави, тераси) та гравітаційними (зсуви) формами рельєфу.

Ділянки Парку є найбільш еродованими в межах Дніпровсько-Молочанського межиріччя. Балки, що відкриваються в долину Дніпра, є балками першого порядку. Вони приймають велику кількість балок другого порядку. Найбільшою ерозійною формою є річкова долина р. Білозерки (в межах Парку верхня її частина), загальна її довжина 75 км (в межах Парку – близько 10 км). Вона врізається далеко в рівнину, беручи свій початок між селами Малою Білозеркою і Михайлівкою. Характерною особливістю розвитку басейну річкової долини є різко виражена асиметрія: лівобережні балки і улоговини, що відкриваються в річкову долину, довгі, виходять далеко на вододіл і мають складне розгалуження; правобережні, навпаки, короткі, без розгалуження і перерізають власне берегові схили головної долини. На території Парку також є ще одна велика балка – Маячанська. Її довжина 14,4 км. Глибина урізу балок біля витоків 1-2 м, біля гирла Маячанська балка має глибину урізу 60-65 м.

Схили балок на території Парку мають довжину від 500 до 1,5-2 км. Ярусна ерозія на схилах розвинута слабо, спостерігається інтенсивний площинний змив ґрунтів, причому площинна ерозія на лівих берегах балок охоплює більші площі. На лівобережжі Білозерської балки площинна ерозія охоплює смугу до 8-10 км шириною. На правобережжі площинна ерозія спостерігається лише в прибалковій смузі шириною близько 4-5 км. Характерною особливістю формування рельєфу типологічних природних комплексів басейнів долини р. Білозерки та Маячанської балки є те, що антропогенний покрив залягає на розмитій поверхні вапняково-мергелистих відкладів верхнього сармату. Понтичні відклади також розмиті.

Над урізом водосховища вододільна рівнина піднімається на 80-85 м. В прибережній смузі спостерігається абразійна діяльність Каховського водосховища, яка призводить до руйнації корінного берега та утворення

стрімких урвищ. Також в результаті абразійної діяльності відбувається переформування берегів водосховища.

Гідрологія/гідрографія. На території Парку гідрографічні об'єкти представлені Калинівським водосховищем, частиною річкової долини річки Білозерка, кількома ставками у Маячанській та інших балках, частиною акваторії Каховського водосховища. Вся територія Парку розташована в межах басейну Дніпра. Серед площ Каховського водосховища, що входять до Парку, 7340 га припадають на мілководдя.

Довжина р. Білозерки в межах Парку становить близько 10 км, але близько 80% цієї відстані припадає на штучно створені водойми. Відносно великий тимчасовий водотік приурочений до Маячанської балки, який проявляється лише під час водопілля. В пониззях балок спостерігаються невеликі озера і болітця (Маячанська балка та балки, що впадають в Білозірську). Середній шар стоку водопілля становить 10-20 мм.

Білозерка (або Велика Білозерка, Білозірка) – річка в межах Василівського, Великобілозерського та Кам'янсько-Дніпровського районів Запорізької області. Ліва притока р. Дніпро. Бере початок біля східної частини с. Мала Білозерка (Василівський район). В межах Парку протікає верхньою течією. Річкова долина порівняно широка і глибока, місцями порізана ярами і балками. Річище слабозвивисте, у верхів'ї пересихає.

Каховське водосховище – одне з шести великих водосховищ у каскаді на р. Дніпро в Дніпропетровській, Запорізькій і Херсонській областях України. Створене внаслідок спорудження греблі Каховської ГЕС. Заповнене у 1958 році. Береги водосховища в межах Парку переважно стрімкі, розчленовані глибокими висячими балками. Коливання рівня води гідротехнічні, амплітудою до 3,3 м. Акваторія водосховища, яка належить Парку, об'єднує частину корінного узбережжя Каховського водосховища з територією піщаних островів Великі і Малі Кучугури.

Температура води влітку до $+24^{\circ}\text{C}$. Замерзає наприкінці листопада – початку грудня, скресає у середині лютого – початку березня. Товщина криги становить 17-37 см. У липні-серпні відбувається «цвітіння води», яке охоплює до 80-95% акваторії.

Територія Парку розташована у межах впливу Північно-Рогачицької зрошувальної системи і частина ґрунтових вод в межах його території формується саме під впливом зрошення.

Клімат. Парк проводить власні метеорологічні спостереження, маючи декілька метеопостів і водомірний пост. Метеопости розташовані в с. Скельки, м. Дніпрорудне, урочищі Маячанська Балка на висотах 110, 86, 102 м над рівнем моря відповідно; водомірний пост на узбережжі Каховського водосховища (ПНДВ «Скельки») на відмітці 16 м над рівнем моря. Однак ці метеопости не є офіційними і отримані дані слід звіряти з даними офіційних ліцензованих метеостанцій, найближчими з яких до території Парку є метеостанції Нікополь та Пришиб. Очевидно, що слід орієнтуватися на метеостанцію Пришиб як таку, що відповідає кліматичним умовам Дніпровсько-Молочанського межиріччя, в межах якого розміщується Парк.

Клімат території, де розміщується Парк, є помірно-континентальним з сухим і жарким літом та помірно холодною з частими відлигами зимою. Загалом клімат характеризується посушливістю літнього періоду та значною кількістю вітрів і суховіїв.

За період спостережень до 2005 року показник середньорічної температури повітря становив $+9,2^{\circ}\text{C}$, максимальна піднімалась до $+40^{\circ}\text{C}$ (липень-серпень), а мінімальна – знижувалась до -30°C (січень). За період з 2005 року кліматичні показники істотно змінилися у бік потепління. Так, середньорічна температура повітря складає $+13,5^{\circ}\text{C}$, максимальні температури сягають $+42^{\circ}\text{C}$, мінімальні зареєстровані до -27°C . Найтепліший місяць – серпень з середньою температурою $+26,9^{\circ}\text{C}$, найхолодніший – лютий ($-0,9^{\circ}\text{C}$).

Середня тривалість безморозного періоду складає 180-190 днів. Найбільш ранні дати першого морозу припадають на останні дні жовтня, найпізніші дати останнього морозу – на перші дні квітня. Але з року в рік варіативність морозного і безморозного періодів досить висока. Довжина кліматичної зими складає в середньому 67 днів, весни – 67 днів, літа – 162 днів, осені – 70 днів. Сума температур вище 10°C коливається в межах від 5400° до 6500°, днів з сонячною погодою – від 240 до 280. В цілому теплові умови сприятливі для розвитку степової рослинності та деревно-чагарникових порід саванного типу (акація, гледичія, шипшина, терен, маслинка). Характеристика температур зони розташування Парку представлена у таблиці 1.2.1.

Річна кількість опадів становить близько 440 мм (табл. 1.2.2). Найбільша кількість опадів припадає на зимові місяці та інколи (в дощові роки) влітку. Максимум опадів припадає на лютий – 65, мінімум – на вересень (13). Середня величина випаровування з поверхні ґрунту у вегетаційний період складає 230-250 мм. Річний показник випаровування становить 413 мм. Коефіцієнт зволоження становить 0,8. Величина випаровуваності сягає 950 мм/рік.

Для району характерний континентальний тип річного руху опадів із максимумом влітку, мінімумом взимку.

Середній багаторічний стік – 10-15 мм. Найбільша тривалість злив становить 2 години з максимальною інтенсивністю 7-10 мм/хв. Найбільша сума опадів за добу становить 170 мм. Сумарне випаровування за сезонами в межах території Парку розподіляється наступним чином: зима – 31мм, весна – 126 мм, літо – 196 мм, осінь – 65 мм.

Зима коротка і малосніжна (часто – безсніжна). Сніговий покрив тримається в середньому на рік до 30 днів, максимальна висота складає 14 см. За зимовий період спостерігається не менше 40 днів з відлигою та температурою до 14°C.

Суттєвий вплив на кліматичні умови чинять вітри. Переважаючи напрямки вітру в теплий період року – північний і північно-східний, у холодний період – північно-східний і східний. Середня швидкість вітру становить 4-4,5 м/с.

Сума активних температур вище $+10^{\circ}\text{C}$ сягає у межах Парку 3300°C . Навесні заморозки припиняються в середньому в другій половині квітня, найпізніші відмічені в кінці травня. Літо тепле, зазвичай починається в перших числах травня і триває до початку жовтня, охоплюючи період близько п'яти місяців. Восени заморозки настають в середньому в другій декаді жовтня, найраніше відмічені в третій декаді вересня. Зима помірно м'яка, часто спостерігається відсутність стійкого снігового покриву.

Ґрунти/субстрати. Останнє ґрунтове обстеження ґрунтів на прилеглих до Парку сільськогосподарських угіддях здійснене у 1957-1966 роках минулого століття ґрунтознавчим загonom Запорізької землевпорядної експедиції. Її результатом став своєрідний зведений каталог типів і видів ґрунтів в межах адміністративної території Запорізької області.

Переважаючими типами ґрунтів є чорноземи звичайні малогумусні на лесових породах, лучно-чорноземні ґрунти на делювіальних і алювіальних відкладах схилів і підніжжя балок та річкових долин. Їх утворення в межах Парку пов'язане з поширенням і переважанням у минулому різнотравно-типчаково-ковилової рослинності у межах північностепової підзони в умовах недостатнього зволоження і непромивного режиму ґрунту.

Розміщення більшої (північної) частини Парку у межах першої-другої і третьої надзаплавних намитих річкових терас визначило механічний склад ґрунтів – глинисто-піщаний та супіщаний на піщаному алювії. Тому тут поширені більшою мірою легкі чорноземні та дернові глинисто-піщані і супіщані ґрунти на піщаному алювії.

У південній ділянці Парку по р. Білозерка та по днищу Маячанської балки поширені лучно-чорноземні ґрунти на делювіальних та алювіальних відкладах. Тут суглинки і супіски мають шарувату будову з включеннями перевідкладених

карбонатних конкрецій. Ці ґрунти належать до напівгідроморфного ряду, функціонально і просторово пов'язані з чорноземами, приурочені до знижених ділянок вододілів, терас, днищ улоговин і балок з неглибоким (2-5 м) заляганням ґрунтових вод. Сформувалися в умовах атмосферного і ґрунтового зволоження під лучно-степовою рослинністю на давньоалювіальних відкладах та елювії осадових порід. Давньоалювіальні відклади мають горизонтальну шаруватість і різний механічний склад окремих шарів, які за механічним складом переважно піщані і супіщані.

Від чорноземів відрізняються підвищеним гумусованим профілем (75-180 см) з більшою кількістю гумусу і чіткою диференціацією на генетичні горизонти (гумусований, верхній і нижній, перехідні), наявністю ознак оглеєння у материнській породі і відсутністю в ній горизонту білозірки. Вони мають значну кількість гумусу (до 6-8%), нейтральну реакцію ґрунтового розчину, насичені кальцієм і магнієм.

По схилах Маячанської балки переважають чорноземи звичайні малогумусні на лесових породах, значною мірою змиті, а по днищу – намиті. Основними ґрунтоутворюючими породами тут є лесоподібні суглинки важко-суглинкового і глинистого механічного складу. Тут лесовий покрив значною мірою розмитий, а на схилах – видозмінений процесами ерозії або делювіальними шлейфами. Загальна потужність лесового покриву сягає 20-25 м. Уся товща лесових порід розчленяється похованими ґрунтами на 3-4 горизонти з відмінними фізико-хімічними властивостями. Верхній горизонт потужністю 2,0-4,0 м є основою сучасного ґрунтоутворення. Він складений сірувато-жовтими середніми і важкими суглинками. Його об'ємна вага – 1,57-1,65 г/см³, пористість – 40-53%, просадковість – 2-4%. Другий від поверхні горизонт потужністю 3,0-6,0 м представлений палево-жовтими та бурувато-жовтими важкими суглинками і пілуватими глинами. Об'ємна вага – 1,27-1,42 г/см³, пористість – 48-53%, просадковість – 4-8%. Третій шар представлений коричнювато-бурими важкими суглинками і щільними глинами. Його об'ємна

вага – 1,56-1,60 г/см³, пористість – 41-44%, у лесовій товщі – значна кількість кристалів гіпсу і залізо-марганцевих конкрецій.

У межах стрімких схилів балки зустрічаються елювіально-делювіальні піщанисті суглинкові ґрунти з уламками вапняків. Вміст гумусу у ґрунті незначний. Донизу балки (уздовж схилу) змиті ґрунти поступово переходять у слабо змиті і в днищі збагачені гумусом, знесеним з верхніх частин схилів.

Чорноземи звичайні малогумусні на лесових породах суцільним масивом вкривають вододіли і їх пологіші схили, утворюючи більш-менш однорідний ґрунтовий покрив. Їх формування відбулося під різнотравно-типчаково-ковиловою рослинністю при глибокому (понад 5-7 м) заляганні підґрунтових вод, в умовах нормального режиму атмосферного зволоження на лесах та лесово-карбонатних незасолених і неоглеєних породах. Гумусу в орному шарі цих ґрунтів в середньому міститься 2,5-3%.

Генетичний профіль чорноземів характеризується яскраво вираженою верхньою товщею з накопиченням гумусу, біогенних зольних елементів, глибше якої знаходиться карбонатно-ілювіальна чи карбонатно-гіпсово-ілювіальна товща, яка поступово переходить у породу. Профіль чорноземів представлений такими горизонтами: Н – гумусовий, глибина залягання 0-40 см, темно-сірий, зернистої структури; Нрк – гумусовий, 40-70 см, темнозабарвлений з побурінням донизу, структура зерниста, донизу – зернисто-грудкувата; Phk – перехідний 70-100 (120) см, з нерівномірною, послабленою донизу гумусованістю; Pk(h) – 100-140 (150) см – нижня частина перехідного горизонту до породи з язиками та затіканнями гумусу, сірувато-буро-палевий лес з багатьма карбонатними трубочками чи білоглазкою; Рк – буровато-палевий лес. Лінія закипання карбонатів з розчином соляної кислоти найчастіше знаходиться на глибині 30-50 см.

Для території характерна неоднорідність ґрунтового покриву. Ґрунти північно-західної частини території Парку мають виходи вапняку (сарматський

ярус). За механічним складом ґрунти переважно суглинисті, по днищах балок – глинисті, подекуди – супіщані.

Острівний комплекс Великих і Малих Кучугур алювіального походження. Гумусний шар тут незначний, а ґрунти представлені дерновим різновидом. Основа – шар вапнякових порід і піщаного алювію. Вони є залишками сучасних алювіальних відкладів заплави р. Дніпро. За своїми властивостями вони подібні до делювіальних, але на відміну від них мають більш однорідний механічний склад профілю. Часто такі відклади оглеєні та переважно засолені.

2.3. Інформація про користувачів та власників земельних ділянок, запропонованих до заповідання.

Загальна площа пропонованої під розширення НПП «Великий Луг» акваторії становить 9274,0325 га. Акваторія Каховського водосховища є землями водного фонду державної власності, а Каховське водосховище згідно Водного кодексу України є водосховищем комплексного призначення.

Водні об'єкти є власністю народу України і надаються тільки у користування, яке може бути постійним або тимчасовим. Згідно Водного кодексу України у постійне користування їх надають водогосподарським спеціалізованим установам, іншим підприємствам, установам та організаціям, в яких створено служби для догляду за водним об'єктом.

Водні об'єкти віднесені у встановленому до законодавства порядку до територій природно-заповідного фонду, охороняються та використовуються відповідно до вимог встановлених Законом України «Про природно-заповідний фонд України».

2.4. Обґрунтування природної цінності.

Пропонована для розширення акваторія характеризується наявністю водних фітоценозів (класи *Lemnetea*, *Potamogetonetea*) та болотних угруповань (клас *Phragmito-Magnocaricetea*). Водні фітоценози класів *Lemnetea*, *Potamogetonetea* займають близько 10-15% акваторії, вони поширені найчастіше в мілководних ділянках акваторії Каховського водосховища.

Мілководдя з товщею води від 50 см займають угруповання справжньої водної (зануреної та вільноплаваючої) рослинності з домінуванням куширу темно-зеленого (*Ceraphyllum demersi*), елодеї канадської (*Elodea canadensis*), водопериці кільчастої (*Myriophyllum verticillata*), рдесників стиснутого (*Potamogeton compressus*), кучерявого (*P. crispus*), блискучого (*P. lucens*), плаваючого (*P. natans*), гребінчастого (*P. pectinatum*) і пронизанolistого (*P. perfoliatum*), рясок малої (*Lemna minor*) і триборозенчастої (*L. trisulca*), глечиків жовтих (*Najas lutea*), латаття білого (*Nymphaea alba*), зрідка водяного горіху плаваючого (*Trapa natans*), плавуна щитolistого (*Nymphoides peltata*) та сальвінії плаваючої (*Salvinia natans*); до 50 см – прибережно-водної, з домінуванням стрілолисту стрілолистого (*Sagittaria sagitifolia*), їжачої голівки прямої (*Sparganium erecta*), бульбокомишу морського (*Bolboschoenus maritimus*), лепешняку плаваючого (*Glyceria fluitans*), куги озерної (*Scirpus lacustris*), рогозів вузьколистого (*Typha angustifolia*) та широколистого (*T. latifolia*). На знижених територіях, що затоплюються на тривалий час переважають угруповання з домінуванням бульбокомишу морського (*Bolboschoenus maritimus*), сусаку зонтичного (*Butomus umbellatus*), осоки гострої (*Carex acuta*); на коротший – очерету південного (*Phragmites australis*)

Угруповання *Potametum perfoliati* Passarge 1964 трапляються найчастіше в порівнянні з іншими формаціями зануреної рослинності і зустрічаються на мілководдях різних типів, на різних ґрунтах – від пісків і чистих лесів до мулів на глибинах до 2-2,5 м. У складі фітоценозів цієї формації трапляються 15–17 видів, але в середньому – близько 7. Найбільш звичайними з них є: рдесник

гребінчастий *Potamogeton pectinatus* та кучерявий *P. crispus* і водопериця кільчаста *Myriophyllum spicatum*. Останніми роками у складі угруповань часто трапляється рдесник стиснутий *Potamogeton compressus*, який раніше зустрічався на мілководдях водосховища одинично. Ці угруповання найчастіше мають один підводний ярус, але іноді на захищених мілководдях – ще ярус вільноплаваючих рослин.

Фітоценози *Ceraphyllum demersi* (Soó 1927) Eggle 1933 займають другу за величиною площу серед угруповань зануреної рослинності акваторії. Вони поширені на захищених від хвиль мілководдях, переважно на мулистих ґрунтах на глибинах 1-3 м. У складі угруповань зустрічається 18-22 види, найчастіше – 4-5. Проектне покриття досягає 100%, але на захищених мілководдях воно значно нижче.

Серед типових та рідкісних рослинних угруповань з Зеленої книги України в акваторії (у затоках та гирлових ділянках річок) зустрічаються: формація сальвінії плаваючої (*Salvinia natans*), формація плавуну щитолистого (*Nymphoides peltatae*), формація водяного горіху плаваючого (*Trapa natans*), формація латаття білого (*Nymphaea alba*), формація глечиків жовтих (*Nuphar lutea*). Ці формації зустрічаються переважно на мілководних ділянках уздовж узбережжя крутосхилів Каховського водосховища, урочища Лиса Гора та Василівської затоки.

Серед вказаних угруповань зустрічаються раритетні таксони флори:

- водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L. s.l.) – реліктовий третинний вид з палеарктичним ареалом;
- плавун щитолистий (*Nymphoides peltata* (S.G.Gmel.) O.Kuntze) – реліктовий (третинний) палеарктичний вид;
- сальвінія плаваюча (*Salvinia natans* (L.) All.) – реліктовий (третинний) вид, з голарктичним ареалом, що трапляється на мілководдях Каховського водосховища.

Комахи. Водні та водно-болотні комплекси акваторії характеризуються наявністю характерних видів комах – гладунів (*Notonectidae*), плавтів (*Naucoridae*), гребляків (*Corixidae*), водомірок (*Gerridae*), твердокрилих – плавунців (*Dytiscidae*), водолюбва (*Hydrophilidae*), плавунчиків (*Halipidae*), вертячків (*Gyrinidae*). Акваторія водосховища є місцем, де проходить частина життєвого циклу бабок (*Odonata*), одноденок (*Ephemeroptera*), веснянок (*Plecoptera*), комарів-дзвінців (*Chironomidae*) та куліцид (*Culicidae*), мошок (*Simuliidae*), волохокрильців (*Trichoptera*), деяких мух-дзюрчалок (*Syrphidae*) і метеликів-вогнівок (*Pyrallidae*).

Іхтіофауна. В межах східної частини акваторії Каховського водосховища реєструється 54 види риб із 16 родин. Найбільшою різноманітністю характеризуються Коропові, Бичкові, Окуневі. Серед рідкісних та зникаючих видів та тих, що потребують охорони в межах Парку, відмічається 15 видів (Стерлядь прісноводна, Річковий вугор європейський, Оселедець чорноморсько-азовський прохідний, Верховка звичайна, Рибець звичайний, Синець звичайний, Білизна європейська, Чехоня звичайна, Гірчак європейський, Щипавка звичайна, В'юн звичайний, Сом європейський, Багатоголовка колючка південна, Морська голка пухлощока, Бичок-пуголовочок Браунера), серед яких важливими є види, що внесені до Червоної книги України (2009).

Цінні промислові види: марена дніпровська *Barbus barbus borysthenicus*, мінога українська *Lampetra planeri*, сом європейський *Silurus glanis*, плітка звичайна *Rutilus rutilus*, карась сріблястий *Carasius gibelio*, щука звичайна *Esox lucius*. За Бернською конвенцією (Додаток III) охороняється оселедець чорноморсько-азовський прохідний *Alosa pontica*, сом європейський, риба-голка пухлощока чорноморська *Syngnathus abaster*, бичок бабка *Neogobius fluviatilis* та гірчак звичайний *Rhodeus sericeus*.

З рідкісних видів ссавців поодинокі трапляється видра річкова (*Lutra lutra*), що охороняється також за Бернською конвенцією, списком вразливих

видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) і Європейським червоним списком.

Земноводні та плазуни. В межах східної акваторії Каховського водосховища із земноводних та плазунів найчастіше зустрічаються озерна жаба – *Rana ridibunda* Pall., зелена ропуха – *Pseudepidalea viridis* Laurenti, звичайний вуж – *Natrix natrix* L., водяний вуж – *Natrix tessellata* Laurenti.

Серед видів, які зустрічаються спорадично, але чисельність яких може бути високою: часничниця – *Pelobates fuscus* Laurenti, райка звичайна – *Hyla arborea* L., черепаха болотна – *Emys orbicularis* L., вуж жовточеревий – *Dolichophis caspius* Nagy et al. Рідкісним видом майже для всієї акваторії є кумка червоночерева – *Bombina bombina* L.

Орнітофауна. Орнітофауна у межах досліджуваної акваторії характеризується домінуванням птахів водно-болотного комплексу (гідрофільна група), особливо на межі навколоводної рослинності і відкритої води. Велика кількість відмерлих стебел, великі заломы і згущення навколоводної рослинності особливо приваблює для розселення лелекоподібних птахів – бугая (*Botaurus stellaris*), квака (*Nycticorax nycticorax*), чаплі жовтої (*Ardeola ralloides*) і чепури малої (*Egretta garzetta*). Розріджена навколоводна рослинність приваблює такі види як погонич – *Porzana porzana* L., пастушок водяний – *Rallus aquaticus* L., курочку водяну – *Gallinula chloropus* L., лиску – *Fulica atra* L., очеретянку лучну – *Acrocephalus schoenobaenus* L., очеретянку індійську – *Acrocephalus agricola* Jerdon, очеретянку болотну – *Acrocephalus palustris* L., очеретянку чагарникову – *Acrocephalus palustris* L., очеретянку ставкову – *Acrocephalus scirpaceus* Hermann.

Ссавці. У східній акваторії Каховського водосховища фоновим видом ссавців є ондатра *Ondatra zibethica*. З рідкісних видів ссавців поодинокі трапляється видра річкова (*Lutra lutra*).

Фактори турбування тварин. Головним фактором турбування тварин в межах східної акваторії Каховського водосховища є залізнична магістраль, яка

прокладена по кам'янистому насипу уздовж східного узбережжя. Однак вплив залізничної магістралі на природу і біорізноманіття акваторії Каховського водосховища дотепер не досліджений.

Другорядним фактором турбування тварин є близькість населених пунктів, розміщених уздовж східного узбережжя акваторії.

Природоохоронна цінність вказаної акваторії підтверджується також її віднесенням до складу Дніпровського екологічного коридору.

Запропонована до заповідання територія впритул межує з ВБУ міжнародного значення «Архіпелаг Великі та Малі Кучугури». Згідно моніторингів наукового відділу НПП «Великий Луг» територія ВБУ та територія запропонована для включення до складу парку регулярно підтримує знаходження тут більше 20000 водно-болотних птахів.

Характеристика наукової цінності. Різноманіття біотопів, оселищ, спонтанні природні процеси, наявність червонокнижних видів рослин і тварин є одним зі значущих факторів для проведення постійного моніторингу території, а також досліджень. Екологічна та наукова цінність пов'язана з місцем перебування значної кількості водоплавних птахів. Історико-культурну цінність представляють древні стоянки і захоронення, які оголюються в процесі відступання берега внаслідок абразії. На території запропонованій для включення до складу Парку щорічно науковці з різних частин України проводять орнітологічні та іхтіологічні дослідження. Саме заповідання даної території виключить частково антропогенний фактор навантаження, дозволить проводити більш широкі та глибокі дослідження, а також знайти наукові підходи щодо відновлення іхтіологічної, орнітологічної фауни.

2.5. Соціально-економічна характеристика та культурна цінність території.

Освоєння території НПП «Великий Луг» бере свій початок від прадавніх часів. Цей край приваблював поселенців часів раннього палеоліту більше ніж 40 тисяч років тому. Тут знайдені багаточисельні пам'ятки археології часів раннього та пізнього палеоліту – раннього мезоліту (Білогірська та Осокорівська культури), неоліту – енеоліту (Сурська, Азово-Дніпровська та Середньостогівська культури), бронзи (Катакомбна, Срубна, Білозерська та Сабатинівська культури), раннього заліза (Кіммерійці, Скіфи і Сармати) та середньовіччя (Гуни, Золота Орда, Половці та ін.).

Як Великий Луг територія відома з кінця I тисячоліття нашої ери з книг знаменитого грецького історика Геродота про опис землі скіфів – Гілеї в пониззі Борисфена, одно з великих поселень яких було розташовано і на території сучасного НПП «Великий Луг» на березі річки Конка в урочищі Маячанська балка.

З найважливіших археологічних пам'яток Парку також слід виділити урочище Басаньку, де розташовані могильники та стоянки XVI, IV та II тисячоліть до нашої ери. На островах Великі і Малі Кучугури це залишки великого поселення, однієї із столиць Золотої орди – місто Шехр ал-Джедид, ставки Мамаєв з мечетями та палацами, яке проіснувало до кінця XIV ст. Велике значення має і урочище Баба, яке на території Парку відоме своїми кам'яними бабами про яких є відомості у «Описі України» Гійома Левас'єра де Боплана.

Всього на обліку у Василівському районі налічується 413 пам'яток, з них пам'яток археології – 358; історії – 53; науки і техніки – 2.

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» та «Про охорону археологічної спадщини» упродовж 2013 року було проведене уточнення та обстеження пам'яток археології – курганів на території низки сільських рад.

Кількість об'єктів культурної спадщини, занесених до списку щойно виявлених становить: пам'ятки історії – 8, пам'ятки історії і архітектури – 11.

В районі здійснюється постійний контроль за дотриманням законодавства щодо охорони культурної та археологічної спадщини, ведеться робота з виявлення та паспортизації пам'яток, здійснення ремонтних та реставраційних робіт об'єктів культурної спадщини.

Система закладів культури. Централізована бібліотечна система Василівського району складається з:

- Василівської центральної районної бібліотеки для дорослих;
- Василівської районної бібліотеки для дітей;
- Василівської міської бібліотеки;
- Дніпрорудненської бібліотеки для дорослих;
- Дніпрорудненської бібліотеки для дітей;
- 22 бібліотек-філій в селах Балки, Верхня Криниця, Відножино, Златопіль, Кам'янка, Долинка, Мала Білозерка (4 од.), Орлянське, Підгірне, Приморське (2 од.), П'ятихатки, Скельки, Широке, Тополине, Першотравневе, Лугове, Малі Щербаки та смт Степногірськ.

На території району функціонує 23 клубних заклади:

- в м. Василівка – Центр культури і дозвілля, міський клуб, клуб профліцею, клуб Василівського державного аграрного ліцею;
- в м. Дніпрорудне – палац культури «Гірник»;
- 10 будинків культури (в смт Степногірськ, селах Широке, Підгірне, Мала Білозерка, Кам'янське, П'ятихатки, Скельки, Орлянське);
- 8 сільських клубів (в селах Златопіль, Маячка, Малі Щербаки, Павлівка, Лугове, Верхня Криниця, Плавні, Балки).

В районі знаходиться 3 музейних заклади: Василівський історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова», «Дніпрорудненський міський краєзнавчий музей», «Балківський історико-краєзнавчий музей».

Музичні дитячі школи наявні в містах Василівка, Дніпрорудне, смт Степногірськ, селах Мала Білозерка та Балки.

В м. Дніпрорудне функціонує КП «Кінотеатр «Сучасник». Також на території району діє КЗ «Фізкультурно-оздоровчий клуб «Таврія».

Сучасна етнографічна мапа Великого Лугу почала формуватися з початком заснування Запорозької Січі. Створення зимівників поклало початок утворенню постійного населення зі своїм специфічним побутом і архітектурою. Великий Луг в найвужчому своєму місці (по лінії Микитин Ріг (м. Нікополь) – Кам'яний затон (с. Кам'янка)) умовно поділявся на дві частини: нижню (південну), яку називали Базавлук (Базавлуг), через те, що там протікала р. Базавлук, та верхню (північну) власне Великий Луг.

Початком наступної хвилі формування етнографічного складу населення Великого Лугу стала трагічна дата в історії Запорозької Січі – її зруйнування у 1775 році. Згодом царський уряд почав роздавати колишні козацькі землі у власність дворянам, які привезли сюди своїх кріпаків (переважно з полтавських земель). В ці часи запорозькі землі заселили не тільки українці, а й німці, серби, євреї, греки, вірмени. Таке переселення тривало до початку ХХ ст.

Радянська влада в Україні внесла свої «корективи» в етнографічний склад населення – численні голодомори, колективізація та індустріалізація, репресії та культурна революція. Після Другої світової війни проведення операцій з переселення народів, зокрема, так звана операція «Вісла», привела на землі Великого Лугу українців з Підляшшя та Сяну.

Катастрофічною втратою історичної і культурної спадщини Великого Лугу стало затоплення плавнів водами Каховського водосховища в 1956 році. Під водою залишились усі Січі Запорозькі, древні залишки міст, козацькі зимівники, городища і могильники.

Залежно від історичних обставин, природних умов та контингенту населення виник своєрідний етнографічний характер Півдня України. Для людності цього краю характерні давні, аборигенні культурно-побутові риси, пов'язані, зі специфікою традиційного степового землеробства, відгінного тваринництва, будівництва, домашніх промислів тощо, і приносні, які приходили

сюди з різних регіонів України і з-поза її меж у процесі заселення та масового заробітчансько-міграційного руху в цьому регіоні. Істотно позначилися активні етнокультурні зв'язки і взаємовпливи українського й іноетнічного населення, зокрема, росіян, білорусів, греків, молдаван, сербів, вірмен та ін. Міжетнічна взаємодія простежується, наприклад, у поєднанні різнонаціональних елементів одягу, декору тощо.

Інтенсивний розвиток в регіоні землеробського капіталізму, фабрично-заводського виробництва, зокрема робітничого класу, також великою мірою впливали на місцеву традиційно-побутову культуру, особливо на витіснення її національних складових професійно-урбанізованими елементами.

Народні промисли. Серед місцевих художніх промислів Василівського району можна виділити: лозоплетіння, розпис кераміки, ткацтво, народне малярство та інші види народної творчості. Періодично на виставках, які проводяться у закладах Василівського району, представляються роботи майстрів народного художнього промислу з різних напрямів, але найбільшого свого розвитку досягли:

- гончарство і кераміка – с. Мала Білозерка, гімназія «Дивосвіт»;
- вишивка – м. Василівка;
- лозоплетіння – с. Скельки.

Осередки даних ремесел є перспективними туристичним об'єктами для внесення їх до туристичних маршрутів регіону.

На території Василівського району в с. Мала Білозерка у спеціалізованій школі «Дивосвіт» ведуться спроби з відродження ремесла гончарства і виробів із кераміки. Головна унікальність гімназії – у становленні особистості шляхом її духовного збагачення цілющими джерелами національної культури, регіональними традиціями гончарного мистецтва, яким славились пращури Білозерщини у 30-60 роках ХХ ст. Головним митцем даної школи є Олександр Вільчинський – гончар-кераміст, відомий не лише в Запоріжжі, а й в Україні.

У творчому об'єднанні «Перлини Василівського краю» налічується близько 30 майстринь-вишивальниць в різних населених пунктів району. Головною майстринею та керівником об'єднання є Братищенко В. Майстрині відроджують виготовлення «бережкових» та «козацьких» рушників. Також майстрині виготовляють яскраві, детально виконані у кращих українських традиціях ляльки-мотанки, а також картини.

Серед майстрів народного мистецтва Василівського району можна виділити: з вишивки бісером – Давиденко Н., Чернявську Н. (м. Василівка), Олонець В. (с. Мала Білозерка), з вишивки стрічками – Сушко А. (с. Мала Білозерка), з писанкарства – Олефіренко Л., Олефіренко О. (с. Мала Білозерка). Створенням творів з петриківським розписом займається Бутенко Н. (с. Мала Білозерка). Квіткова тематика знаходить своє відображення в бісероплетінні Сушко А. (с. Мала Білозерка). Створенням ляльок-мотанок займаються Шерстюк Т. та Мешкова О. (м. Василівка).

Організація та використання території в минулому. Здавна річка Кінська разом з Дніпром, які протікали паралельно одна одній майже 200 км, утворили найбагатшу «країну квітів і звірів» в Європі – величезні плавні Великий Луг, площа яких складала 240 тис. га.

За 15-18 км на південь від Запоріжжя заплавна тераса Дніпра сильно розширювалась і по профілю с. Біленьке – м. Василівка ширина її сягала понад 20 км. Це величезне розширення заплави (близько 80 тис. га), що знаходилось між Дніпром і його притокою р. Кінською, здавна називалось в народі «Кінські плавні» або «Великий Луг». Ці землі були дуже родючими.

Нині ця територія майже повністю затоплена водами Каховського водосховища. Залишки її природних комплексів збереглися вздовж берегової смуги – по балках, що простяглися по всьому узбережжю і на островах, що утворились після заповнення водосховища у 1956 році.

На іншій частині території Василівського району за часів активної індустріалізації в радянський період відбувалась розробка Великотокмацького родовища марганцевих руд (Таврійський гірничо-збагачувальний комбінат) та Білозерського залізорудного району (Запорізький залізорудний комбінат). Останній розробляється й до сьогодні, а Великотокмацьке родовище марганцевих руд було законсервоване у 1995 році.

Історія створення Парку. Парк створено на базі регіонального ландшафтного парку «Панай», орнітологічного заказника загальнодержавного значення «Великі і Малі Кучугури», ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Крутосхили Каховського водосховища».

Орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Великі і Малі Кучугури» було створено постановою Ради Міністрів України від 28 жовтня 1974 року № 500 з метою охорони місць гніздування водоплавних птахів та концентрації водно-болотних птахів під час міграцій. До його складу увійшли острови та мілководдя Каховського водосховища навколо них на площі у 400 га. В цей час у області за ініціативи Запорізького товариства охорони природи було створено низку лісових, ландшафтних, ботанічних заказників, в тому числі і орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Великі і Малі Кучугури».

Регіональний ландшафтний парк «Панай» створено згідно рішення Запорізької обласної ради від 27.11.1998 на території Василівського району. Площа цього РЛП становила 1025 га, в тому числі 250 га – зелена зона м. Дніпрорудне (урочища «Великий Луг», «Залізничне» та парк «Дружба»), 300 га – урочище «Маячанська Балка» разом з охоронною зоною, 475 га – урочище «Білозірське» разом з охоронною зоною.

Зелена зона м. Дніпрорудне є рекреаційною і призначена для організації відпочинку населення, проведення еколого-освітньої і виховної роботи та наукових досліджень по збереженню біорізноманіття в умовах антропогенного

впливу. Вона являє собою яружно-балкову систему балки Кам'яної і прибережної зони Каховського водосховища.

Урочища «Маячанська Балка» і «Білозерське» були виділені у заповідну зону Парку і призначені для охорони рідкісних та зникаючих видів флори і фауни в природних умовах, а також наукових досліджень по їх збереженню. Ці урочища являють собою балочну систему балки Маячанської з її численними відрогами та плавневу ділянку річки Білозірки з байрачними лісами.

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Крутосхили Каховського водосховища» оголошено Указом Президента України від 21.02.2002 №167 загальною площею 522,2 га. Його територія охоплює узбережжя Каховського водосховища і прилеглі до нього схили. Заказник має палеонтологічне та археологічне значення. Територія заказника містить козацькі поховання та скельківські штольні. Тут знайдені захоронення, що належать до 18-19 століття. Вапнякові печери на території заказника відносяться до часів Запорозької Січі.

Місцеві громади та населення. Протягом багатьох століть територія краю була своєрідним коридором, яким проходили різні народи, а також перебувала в складі різних імперій, які постійно піддавалась набігам кочових племен. Згодом, у південні українські степи поміщики почали переселяти кріпаків зі своїх старих маєтків. Наприкінці XVIII – початку XIX ст., на території сучасного Василівського району, переселенцями було утворено на землях поміщика Потьомкіна село Царицин Кут (Приморське), на землях Попова – села Василівку, Янчекрак (Кам'янське), Карачекрак (Підгірне), Скельки та Маячку. В результаті відміни кріпацького права, з середини XIX ст. почалось активне заселення території регіону.

В сучасний період у Василівському районі налічується 38 населених пунктів, з них: 3 міських (м. Василівка, м. Дніпрорудне та смт Степногірськ) та 35 – сільських. Статус міста Василівка отримала в 1957 році, а Дніпрорудне – в

1970. Виникнення останнього було пов'язано з розробкою Південно-Білозерського родовища та створенням Запорізького залізорудного комбінату. Статус селища міського типу було надано Степногірську в 1987 році. Передбачалось, що воно стане шахтарським містом, адже поблизу знайшли поклади марганцевої руди, для видобування якої створили Таврійський гірничо-збагачувальний комбінат. Проте, з 1995 року підприємство визнали нерентабельним, родовище законсервували і відбувся відтік населення до інших поселень.

За період 1989-2001 р. з облікових даних не було знято жодного поселення. Тобто, регіон характеризується сталою системою розселення. За даними перепису населення 2001 року переважають сільські поселення з чисельністю населення від 201 до 500 осіб та дещо менше – від 101 до 200 осіб. На стадії «вимирання» знаходяться 2 поселення – Тернувате та Коновалова.

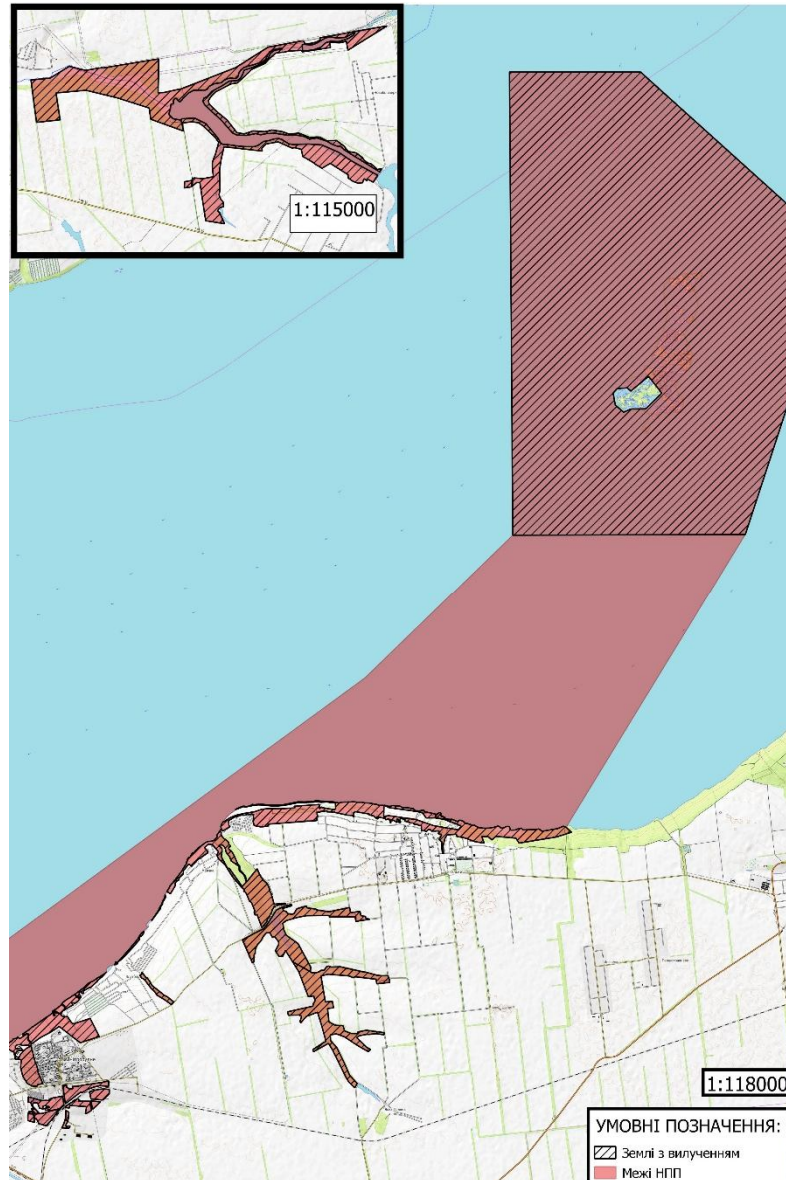
Чисельність постійного населення Василівського району, станом на 01.01.2018, складає 63283 особи (3,7% всього населення області). Щільність населення – 39 осіб/км² (середньообласний показник – 63,4 особи/км²). Тобто район характеризується невеликою кількістю та густотою населення відповідно до середньообласних показників. В структурі регіональної системи розселення Василівського району переважає міське населення – 58%. Чисельність наявного населення у 2019 році в м. Василівка склала 12971 особа, в м. Дніпрорудне – 18231 особа та в смт Степногірськ – 4358 осіб. Таким чином, за чисельністю населення в районі лідирує м. Дніпрорудне, проте районним центром є м. Василівка.

За даними Головного управління статистики у Василівському районі у 2018 році кількість зайнятих працівників склала 9644 особи, а найманих – 7704 особи. Населення району зайняте на підприємствах добувної, металургійної, машинобудівної, легкої та харчової промисловостей, а також на малих підприємствах та фермерських господарствах регіону. Найбільшими підприємствами регіону, на яких зайнята значна частина населення є: ПрАТ

«Запорізький залізорудний комбінат», ПрАТ «ВЗТО», ПАТ «Завод будівельно-опоряджувальних машин», ТОВ «Завод БУДМАШ», ТОВ «Василівський завод МК» та ПрАТ «Василівський хлібокомбінат».

2.6. Існуючі території та об'єкти природно-заповідного фонду та природоохоронні території міжнародного значення в межах території запропонованої до змін

НПП «Великий Луг» розташований на території Василівського району Запорізької області. Площа Парку становить 16756 га, в тому числі 9324 га земель, що надані йому в постійне користування та 7432 га земель, що увійшли до його складу без вилучення у землекористувачів

Карта існуючих меж НПП «Великий Луг»

НПП «Великий Луг» адміністративно поділений на 3 ПНДВ: «Білозірка», «Панай», «Скельки»:

- ПНДВ «Білозірка» (південно-західна частина Парку. Площа – 842 га);
- ПНДВ «Панай» (ділянки в межах м. Дніпрорудне (урочища Балка Кам'яна, Великий Луг та міський парк «Дружба»), степова ділянка Баба, урочища Сім Маяків і Маячанська Балка та Маячанський степ, землі Каховського водосховища, які включені до складу Парку без вилучення. Площа – 7940 га);

•ПНДВ «Скельки» (чагарникові зарості урочища Старий Кар'єр, урочище Штольні, урочище Толока, урочище Басанька та «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури». Площа – 7974 га).

Адміністративно-господарський поділ території НПП «Великий Луг» наведено у таблиці

Адміністративно-господарський поділ території НПП«Великий Луг»

Назви структурних виробничих відділень Парку, землекористувачів і землевласників	Місцезнаходження їх адмін. будівель	Площа (га) в адміністративних районах	Усього, га	% від загальної площі Парку	Віддаль до центр. будівлі Парку, км
		Василівський район			
Землі, які безпосередньо підпорядковані адміністрації Парку					
ПНДВ «Білозірка»	с. Мала Білозерка, вул. Таврійська, 60А	634	634	3,8	32
ПНДВ «Панай»	м.Дніпрорудне, вул. Шахтарська, 15	731	731	4,4	2
ПНДВ «Скельки»	с.Скельки, вул. Шевченка, 37	7959	7959	47,4	14
Разом		9324	9324	55,6	-
Землі, які входять до Парку без вилучення їх у землекористувачів, землевласників					

Землі водного фонду (Каховське водосховище, ставки)	-	7432	7432	44,4	-
В т.ч. в межах: ПНДВ «Білозірка»	-	208	208	1,3	-
ПНДВ «Панай»	-	7224	7224	43,1	-
ПНДВ «Скельки»	-	-	-	-	-
Разом		7432	7432	44,4	-
Усього в Парку		16756	16756	100	-

Юридична адреса НПП «Великий Луг»: 71640, вулиця Таврійська 60А, село Мала Білозерка, Василівський район, Запорізька область, телефон/факс 8-(06175)-76521, E-mail: grandmeadow@ukrpost.ua, grandmeadow@i.ua.

Парк розміщений в межах територій ОТГ (Малобілозерської, Василівської Дніпрорудненської) та земель водного фонду. Крім того, територія розташована у межах 1,5-2 години транспортної доступності міст Запоріжжя, Мелітополь. Це відповідним чином впливає на формування переліку заінтересованих сторін, якими є:

- Спеціальна адміністрація НПП «Великий Луг» відповідно до основних завдань та обов'язків;
- наукові та освітньо-наукові установи;
- об'єднанні територіальні громади (Малобілозерська, Василівська, Дніпрорудненська), які зацікавлені у розвитку туристичної діяльності, створенні нових робочих місць для обслуговування туристів, здійсненні еколого-освітньої діяльності серед учнів місцевих шкіл;
- туристичні заклади приватної форм власності зі сферою впливу в межах прилеглих до Запорізької області Дніпропетровської та Херсонської адміністративних областей, які спеціалізуються на організації та проведенні еколого-освітніх і пізнавальних туристичних та екскурсійних маршрутів;

• керівники загальноосвітніх навчальних закладів, вчителі біології та географії, керівники екологічних гуртків, працівники еколого-натуралістичних центрів, що здійснюють освітню діяльність і керівництво науково-дослідними роботами.

Перелік об'єктів ПЗФ, території яких входять до складу території Парку

Категорія та назва об'єкту ПЗФ, до складу території якого входять інші об'єкти ПЗФ	Об'єкти ПЗФ, території яких входять до складу території об'єктів ПЗФ інших категорій	
	Категорія, значення, назва, тип	Площа, га
Національний природний парк «Великий луг»	1. Ботанічний заказник місцевого значення «Цілинна ділянка».	2
	2. Ботанічний заказник місцевого значення «Ділянка Ясне».	5
	3. Ботанічний заказник місцевого значення «Цілинна ділянка».	5
	4. Ландшафний заказник загальнодержавного значення «Крутосхили Каховського водосховища» (заг. площа 522,2 га)	311
	5. Орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Великі і Малі Кучугури» (заг. площа 400 га)	334
	6. Регіональний ландшафтний парк «Панай»	1025
Разом в межах НПП	Кількість об'єктів: 6	Площа, га: 1682

Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Заплава сім маяків. Водно-болотні угіддя міжнародного значення «Заплава

Сім Маяків». Національний природний парк загальнодержавного значення «Вуликий Луг».

Угіддя розташоване у межах зони регульованої рекреації НПП «Великий Луг» на лівому березі Дніпра, найближчі населенні пункти с. Маячка, с.Скельки. За адміністративним поділом знаходиться у Василівському районі Запорізької області.

Географічні координати: 47°25' пн. ш., 35°04' сх. д. Висота над рівнем моря: мінімальна – 16 м, максимальна – 32 м.

Площа: 2140 га

ВБУ знаходиться на одній з найбільш збережених ділянок Кінсько-Дніпровських плавень (Великого Лугу). Включає плавневі ліси та мілководну частину плавневої частини Маячанської балки, з досить великими заростями прибережно-водних рослин. Угіддя відіграє важливу роль у збереженні рідкісних видів тварин і рослин пониззя Дніпра. Вздовж угіддя проходять основні міграційні шляхи птахів та ссавців, що обумовлює необхідність включення ВБУ до міжнародної регіональної екомережі. Територія задіяна в охороні кожанів-мігрантів „The bat”.

Рамсарські критерії: 1, 3, 5, 8

Обґрунтування рамсарських критеріїв:

Критерій 1. ВБУ включає типові унікальні комплекси, характерні для заплав степової зони України: постійні річки і протоки, прісноводні озера, прісноводні болота та мілководдя, прісноводні лісові водно-болотні угіддя з лісовими болотами. Рідкісність ВБУ полягає у специфічному поєднанні лісових масивів із заростями чагарників та водно-болотяної рослинності, островів і півостровів з субширотними протоками та субмеридіональним основним руслом. ВБУ відіграє велику екологічну роль: фільтрація води водно-болотяною рослинністю та зменшення швидкості течії сприяє очищенню води. Є унікальним збереженим місцем плавневої частини Великого луку (Кінсько-

Дніпровські плавні) пойми р. Дніпро. Відіграє значний вплив на формування мікроклімату та біорізноманіття регіону.

Критерій 3. У межах угіддя виявлено специфічну заплавну рослинність з ендемічними реліктовими видами, яка є в цілому нетиповим для посушливих регіонів півдня України, але типовими для заплавних комплексів великих річок України. Забезпечує існування популяцій тварин, які мають велике значення для підтримання біорізноманіття степової зони, особливо рідкісних хижих та водно-болотних птахів, у межах ВБУ знаходиться декілька полівидових колоній голінастих птахів.

Критерій 5. Згідно моніторингів наукового відділу НПП «Великий Луг» територія ВБУ регулярно підтримує знаходження більше 20000 водно-болотних птахів;

Критерій 8. Дана акваторія використовується як місце нересту та зимувальним угіддям цінних промислових видів риби: плітки звичайної *Rutilus rutilus*, карася *Carassius* sp., щуки звичайної *Esox lucius* та інших. Крім того, мілководні акваторії з водною рослинністю є місцем перебування та нагулу молоді та дорослих особин багатьох видів риби у літньо-осінній період. Таким чином, ця територія має велике значення у життєвому циклі прісноводних риби регіону.

Водозбором водно-болотного угіддя є весь водозбірний басейн р. Дніпро та його приток, оскільки ділянка розташована саме у межах заплавно-руслової частини річки. У геоструктурному відношенні територія водозбірного басейну належить до південно-західного схилу південної частини Українського кристалічного щита. На тектонічну ситуацію в районі угіддя впливає його розташування у зоні контакту південно-західного схилу Українського кристалічного щита з Причорноморською западиною. Територія регіону відноситься до Дніпровсько-Молочанської підобласті Причорноморської низовини.

Територія басейну Дніпра відзначається слабо розчленованим рельєфом

і знаходиться на території трьох зон: лісової, лісостепової і степової. ВБУ знаходиться у степовій зоні. Землі використовуються переважно в сільському, лісовому та водному господарстві, а також видобуваються корисні копалини та мінеральна сировина.

ВБУ являє собою плавневий комплекс, представлений значними просторами мілководь з плавневими лісами та ярами. Рослинний покрив – переважно очеретяні та очеретяно-рогозові болота, заплавні ліси (здебільшого вербняки, осокирники, рідше в'язові ліси), а також водні, лучні та аренні фітоценози. Заплавні ліси цієї території мають важливе водоохоронне значення. Флора орієнтовно налічує 450 видів судинних рослин. Дуже багатою є дендрофлора плавнів та заплавних лісів. Особливості формування флори обумовили концентрацію і просторову ізоляцію ряду ендемічних та реліктових видів. Так, на підвищених ділянках терас (які мають незначне поширення у межах ВБУ), що не заливаються водою під час повеней, збереглися популяції псамоендемічних видів. ВБУ є надзвичайно важливим для підтримання популяцій реофільних видів риб, що знаходяться під особливою охороною. Своєрідний гідрологічний режим, як правило попереджає замерзання річки і сприяє зимівлі тут низки видів водоплавних птахів. Взагалі визначено на зимівлі та міграції близько 140 видів птахів які утворюють значні скупчення.

Унікальна флора водно-болотного угіддя представлена ендемічними та рідкісними видами: чебрець дніпровський *Thymus borysthenticus*, фіалка Лаврінка *Viola lavrenkoana*, козельці дніпровські *Tragopogon borysthenticus* тощо. До Червоної книги України занесені три водні релікти, що трапляються тут, сальвінія плаваюча *Salvinia natans*, водяний горіх плаваючий *Trapa natans*, плавун щитолистий *Nymphoides peltata*. Чотири види – жовтозілля дніпровське, чебрець дніпровський, фіалка Лаврінка та козельці дніпровські – охороняються за Європейським червоним списком. Крім того чебрець дніпровський, козельці дніпровські, сальвінія плаваюча та водяний горіх плаваючий знаходяться у списку вразливих видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN). З

рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, тут відзначені формації болотяної рослинності – лепешняку тростинового *Glycerieta arundinaceae* і куги приморської *Scirpeta litoralis*; водяної реліктової рослинності – глечиків жовтих *Nuphareta luteae*, сальвінії плаваючої *Salvinieta natantis*, водяного горіху плаваючого *Trapeta natantis*, латаття білого *Nymphaeeta albae* та плавуна щитолистого *Nymphoideta peltatae*.

Серед ссавців, які трапляються на території ВБУ, до Червоної книги України віднесено 8 видів, (зокрема завдяки карстовим ущеленням, які відіграють значну роль у збереженні кажанів-мігрантів): нічниця триколірна *Myotis emarginatus*, вухань звичайний *Plecotus auritus*, що охороняються також за Бернською конвенцією, списком вразливих видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) і Європейським червоним списком.

В орнітофауні ВБУ налічується 18 «червонокнижних» видів птахів: чапля жовта *Ardeola ralloides*, коровайка *Plegadis falcinellus*, галагаз, огар, казарка червоноголова *Rufibrenta ruficollis*, гоголь *Bucephala clangula*, крех середній *Mergus serrator*, скопа *Pandion haliaetus*, лунь польовий *Circus cyaneus*, орлан білохвіст *Haliaeetus albicilla*, журавель сірий *Grus grus*, кулик-довгоніг *Himantopus himantopus*, кулик-сорока *Haematopus ostralegus*, мартин каспійський *Larus ichthyaetus*, сорокопуд сірий *Lanius excubitor* та інші.

Цінні промислові види риб: марена дніпровська *Barbus barbus borysthenticus*, сом європейський *Silurus glanis*, плітка звичайна *Rutilus rutilus*, карась сріблястий *Carasius gibelio*, щука звичайна *Esox lucius*. За Бернською конвенцією (Додаток III) охороняється оселедь чорноморсько-азовський прохідний *Alosa pontica*, сом європейський, риба-голка пухлощока чорноморська *Syngnathus abaster*, бичок бабка *Neogobius fluviatilis* та гірчак звичайний *Rhodeus sericeus*.

На території водно-болотного угіддя досліджено багато археологічних пам'яток, з часів раннього палеоліту до середньовіччя, зокрема відоме поселення «Маячанське» яке має у своєму стратегіфічному розрізі до 40 культурних

шарів. Також з цих місць є багато палеонтологічних знахідок третичного періоду. Багата культурна спадщина цього регіону сформована зокрема природними та географічними особливостями місцевості.

Користувач водно-болотного угіддя: Національний природний парк «Великий Луг», (землі державної власності, є акт на право постійного користування землею).

Територія ВБУ зазнає негативного впливу завдяки антропогенним факторам та господарської діяльності в суміжних землях. На прилеглих землях трапляються випадки нерегульованого рибальства, мисливства, рубок, збору грибів та лікарських трав, а також засмічення відпочиваючими.

- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як місця проживання водоплавних птахів (Рамсар, 2.2.1971);

- Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1287 «Про порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1995 року № 935 «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення»;

- Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 грудня 2002 року № 524 зареєстрованого в Мін'юсті 20.01.2003 за № 40/7360 «Про затвердження Структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення»;

- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 вересня 2011 р. № 895-р «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення»

Основним засобом щодо збереження біорізноманіття даної території є її включення до складу Національного природного парку «Великий Луг», крім того ресурси, особливо мисливські та рибні, охороняються на основі затверджених

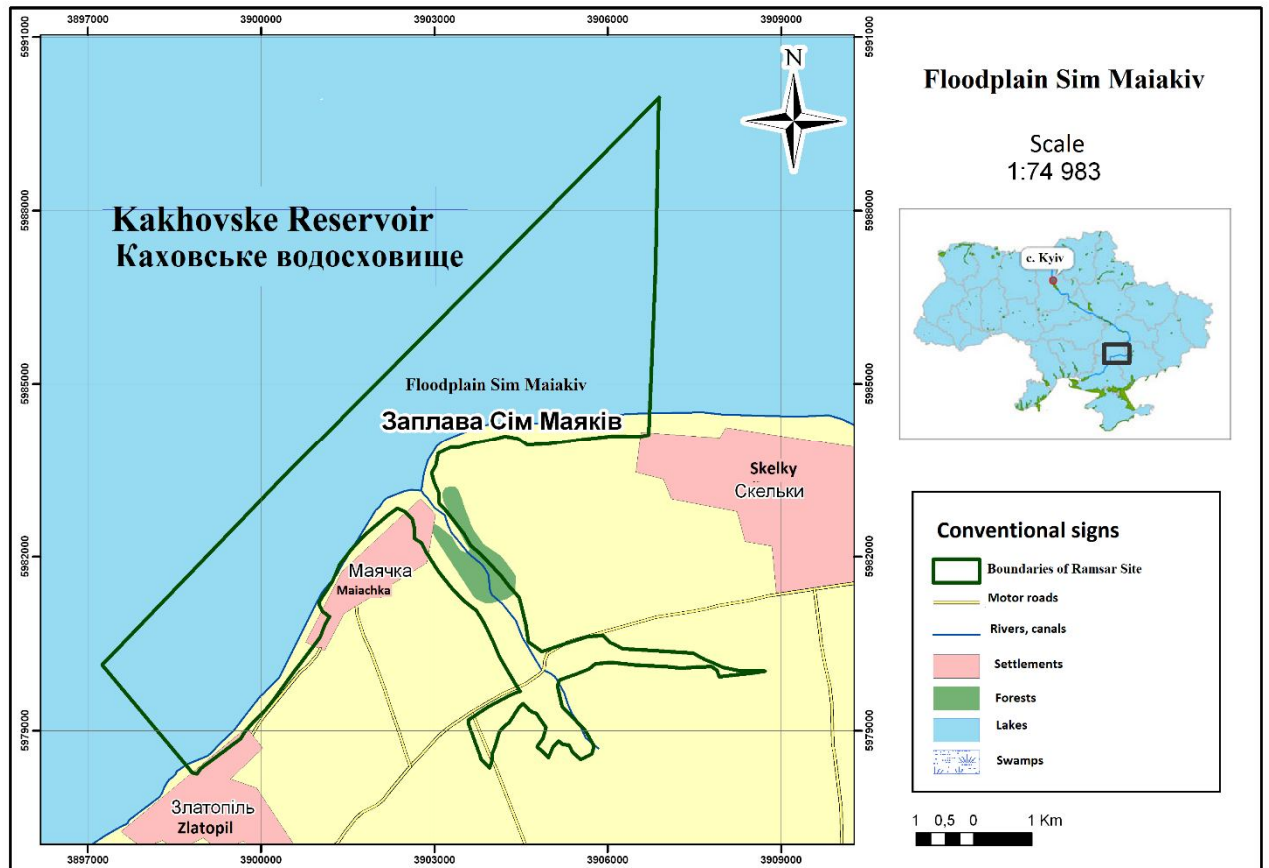
для цієї території положень та правил. Відбувається постійний контроль за дотриманням правил та строків охоти і рибальства на суміжних землях.

Повна заборона відвідування нерестових акваторій і гніздових ділянок та врегулювання рекреації на території та суміжних землях, та включення частини території до абсолютно-заповідної зони НПП «Великий Луг».

Дослідження проводяться науковим відділом Національного природного парку «Великий Луг» та Інститутом Зоології ім. Шмальгаузена Національної Академії Наук України згідно з робочими програмами та планами дослідницької діяльності за напрямками ентомологія, іхтіологія, орнітологія та інше. Серед головних напрямів дослідження – моніторинг стану біологічного та ландшафтного різноманіття в рамках виконання щорічної програми Літопису природи.

На базі Національного природного парку діє відділ рекреації та громадської освіти, який щорічно здійснює еколого-освітні заходи для школярів, студентів та місцевого населення. Випускаються інформаційні листівки та буклети з інформацією.

По території водно-болотного угіддя прокладено туристичний маршрут Сім Маяків. Відвідування території здійснюється в межах та без відхилення від маршруту. Територія ВБУ є здебільшого непрохідною для рекреантів.

Архіпелаг Великі і Малі Кучугури. Водно-болотне угіддя міжнародного значення «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури». Національний природний парк загальнодержавного значення «Великий Луг».

Угіддя розташоване у межах заповідної зони НПП «Великий Луг» у північній частині Каховського водосховища. За адміністративним поділом знаходиться у Василівському районі Запорізької області.

Географічні координати: 47°32'пн. ш., 35°12' сх. д. Висота над рівнем моря: мінімальна – 16 м, максимальна – 20 м. Площа: 7740 га.

ВБУ представляє собою унікальний заплавний комплекс межиріччя Дніпра і р. Кінської, представлений значними просторами мілководь, болот, озер, які чергуються з піщаними островами і пасмами алювіального походження з ендемічним видовим складом флори та фауни. Рослинний покрив представлений переважно очеретяними, очеретяно-рогозовими болотами, а

також заплавними лісами (у складі яких – рідкісні угруповання ендемічної рослинності: берези дніпровської, сальвінії плаваючої та водяного горіха), а також водними, лучними та аренними фітоценозами. Це забезпечує належні умови для відтворення місцевої популяції водно – болотної орнітофауни, насамперед червонокнижних видів (жовта чапля, кулик сорока, чорноголовий реготун, орлан – білохвіст та інші). Також це єдине місце у світі де збереглася популяція реліктової рослини Волошка Конки , яку ще можна зберегти для нащадків.

Рамсарські критерії: 1, 3, 5, 8

Критерій 1. ВБУ включає типові унікальні комплекси, характерні для природних водойм степової зони України: піщані острови природного походження, літоральні лісові ценози, постійні річки і протоки, прісноводні озера, прісноводні болота та мілководдя, прісноводні лісові водно-болотні угіддя з лісовими болотами. Рідкісність ВБУ полягає у специфічному поєднанні лісових масивів із заростями чагарників та водно-болотяної рослинності, островів і півостровів з субширотними протоками та субмеридіональним основним руслом. ВБУ відіграє велику екологічну роль: фільтрація води водно-болотяною рослинністю та зменшення швидкості течії сприяє очищенню води. Є значущою запальною природною системою для р. Дніпро. Справляє значний вплив на формування мікроклімату та біорізноманіття регіону.

Критерій 3. У межах угіддя виявлено специфічну заплавну рослинність, яка є в цілому нетиповими для посушливих регіонів півдня України, але типовими для заплавних комплексів великих річок України. Рослинні фітокомплекси ВБУ є природними та добре збереженими. Крім того, ВБУ є одним із регіональних природних ядер Дніпровського меридіонального екологічного коридору екологічної мережі України.

Критерій 5. Згідно моніторингів наукового відділу НПП «Великий Луг» територія ВБУ регулярно підтримує знаходження тут більше 20000 водно-болотних птахів;

Критерій 8. Дана акваторія використовується як місце нересту цінних промислових видів риби: марени дніпровської, сома європейського *Silurus glanis*, плітки звичайної *Rutilus rutilus*, карася *Carassius* sp., щуки звичайної *Esox lucius* та інших. Крім того, мілководні акваторії з водною рослинністю є місцем перебування та нагулу молоді та дорослих особин багатьох видів риби у літньо-осінній період. Таким чином, ця територія має велике значення у життєвому циклі прісноводних риби регіону.

Водозбором ВБУ є весь водозбірний басейн р. Дніпро та його приток, оскільки ділянка розташована саме у межах заплавно-руслової частини річки. У геоструктурному відношенні територія водозбірного басейну належить до південно-західного схилу південної частини Українського кристалічного щита. На тектонічну ситуацію в районі угіддя впливає його розташування у зоні контакту південно-західного схилу Українського кристалічного щита з Причорноморською западиною. Територія регіону відноситься до Дніпровсько-Молочанської підобласті Причорноморської низовини.

Територія басейну Дніпра відзначається слабо розчленованим рельєфом і знаходиться на території трьох зон: лісової, лісостепової і степової. ВБУ знаходиться у степовій зоні. Землі використовуються переважно в сільському, лісовому та водному господарстві, а також добувається мінеральна сировина.

ВБУ знаходиться у долині річки Дніпро, у межах її заплави і русла. Рівень заліснення південної частини ВБУ є високим, що попереджає значну абразію берегової лінії. Найбільша прибережна ерозія спостерігається під час льодоставу і льодоходу. Острівний комплекс відіграє значну роль природного фільтру води завдяки водній та прибережній рослинності. Глибина води у межах ВБУ становить 0 - 3 м і цілком залежить від рози вітрів та сезону року. Амплітуда коливань сягає до 1 м. Середній рівень води коливається у межах 16,1–16,3 м над рівнем моря. Припливно-відпливні зміни пов'язані з природним рівнем Дніпра і особливо чітко спостерігаються у вузьких витягнутих затоках.

З широких псаммоендемів Причорномор'я тут зростають жовтозілля

дніпровське *Senecio borysthenicus*, чебрець дніпровський *Thymus borysthenicus*, фіалка Лаврінка *Viola lavrenkoana*, козельці дніпровські *Tragopogon borysthenicus* тощо. До Червоної книги України занесено три водні релікти, що трапляються тут, сальвінія плаваюча *Salvinia natans*, водяний горіх плаваючий *Trapa natans*, плавун щитолистий *Nymphoides peltata*. Чотири види – жовтозілля дніпровське, чебрець дніпровський, фіалка Лаврінка та козельці дніпровські – охороняються за Європейським червоним списком. Крім того чебрець дніпровський, козельці дніпровські, сальвінія плаваюча та водяний горіх плаваючий знаходяться у списку вразливих видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN). З рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, тут відзначені формації болотяної рослинності – лепешняку тростинового *Glycerieta arundinaceae* і куги приморської *Scirpeta litoralis*; водяної реліктової рослинності – глечиків жовтих *Nuphareta luteae*, сальвінії плаваючої *Salvinieta natantis*, водяного горіху плаваючого *Trapeta natantis*, латаття білого *Nymphaeeta albae* та плавуну щитолистого *Nymphoideta peltatae*.

Серед ссавців, які трапляються на території ВБУ, до Червоної книги України віднесено видру річкову *Lutra lutra*, що охороняється також за Бернською конвенцією, списком вразливих видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) і Європейським червоним списком.

В орнітофауні ВБУ налічується 27 «червонокнижних» видів птахів: чапля жовта *Ardeola ralloides*, коровайка *Plegadis falcinellus*, казарка червоновола *Rufibrenta ruficollis*, гоголь *Bucephala clangula*, крех середній *Mergus serrator*, скопа *Pandion haliaetus*, лунь польовий *Circus cyaneus*, орлан білохвіст *Haliaeetus albicilla*, журавель сірий *Grus grus*, кулик-довгоніг *Himantopus himantopus*, кулик-сорока *Haematopus ostralegus*, мартин каспійський *Larus ichthyaetus*, сорокопуд сірий *Lanius excubitor* та інші.

Цінні промислові види: марена дніпровська *Barbus barbus borysthenicus*, мінога українська *Lampetra planeri*, сом європейський *Silurus glanis*, плітка звичайна *Rutilus rutilus*, карась сріблястий *Carasius gibelio*, щука звичайна *Esox*

lucius. За Бернською конвенцією (Додаток III) охороняється оселедець чорноморсько-азовський прохідний *Alosa pontica*, сом європейський, риба-голка пухлощока чорноморська *Syngnathus abaster*, бичок бабка *Neogobius fluviatilis* та гірчак звичайний *Rhodeus sericeus*.

Територія ВБУ з доісторичних часів приваблювала як первісних людей так і безліч народів, які в різні історичні періоди залишили свої свідчення та пам'ятки. Підтвердженням тому є доісторичні могильники і стоянки доби кам'яного та бронзового віків, городища та залишки древніх міст, починаючи з VI тисячоліття до нашої ери і закінчуючи XII віком нашої ери. Це пам'ятки трипільської культури, багата культурна спадщина скіфського і сарматського походження, ознаки присутності аланів, готів, гуннів, хозарів, древніх слов'ян і греків, татарів, вірменів та інших кочових і осілих народів. На території острівної гряди знаходяться всесвітньо відомі археологічні залишки столиці Золотої орди (XIV ст. н.е.) ханства Саміс.

Користувач водно-болотного угіддя: Національний природний парк «Великий Луг», (землі державної власності, є акт на право постійного користування землею).

У зв'язку з тим, що територія ВБУ знаходиться нижче за течією від м. Запоріжжя, вона може зазнавати негативного впливу промислових та комунальних стоків. Постійне збільшення несанкціонованої рекреаційного навантаження прилеглих територій призводить до зниження як ландшафтного, так і біологічного різноманіття. Також на прилеглих територіях відомі факти незаконного використання живих водних ресурсів, особливо в період нересту, коли акваторії є нерестовищами.

- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як місця проживання водоплавних птахів (Рамсар, 2.2.1971);
- Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1287 «Про порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних

угідь міжнародного значення»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1995 року № 935 «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення»;
- Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 грудня 2002 року № 524 зареєстрованого в Мін'юсті 20.01.2003 за № 40/7360 «Про затвердження Структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення»;

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 вересня 2011 р. № 895-р «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення».

Основним засобом щодо збереження біорізноманіття даної території є її включення до абсолютно-заповідної зони Національного природного парку «Великий Луг», крім того ресурси, особливо мисливські та рибні, охороняються на основі затверджених для цієї території положень та правил. Відбувається постійний контроль за дотриманням правил та термінів полювання і рибальства на суміжних землях.

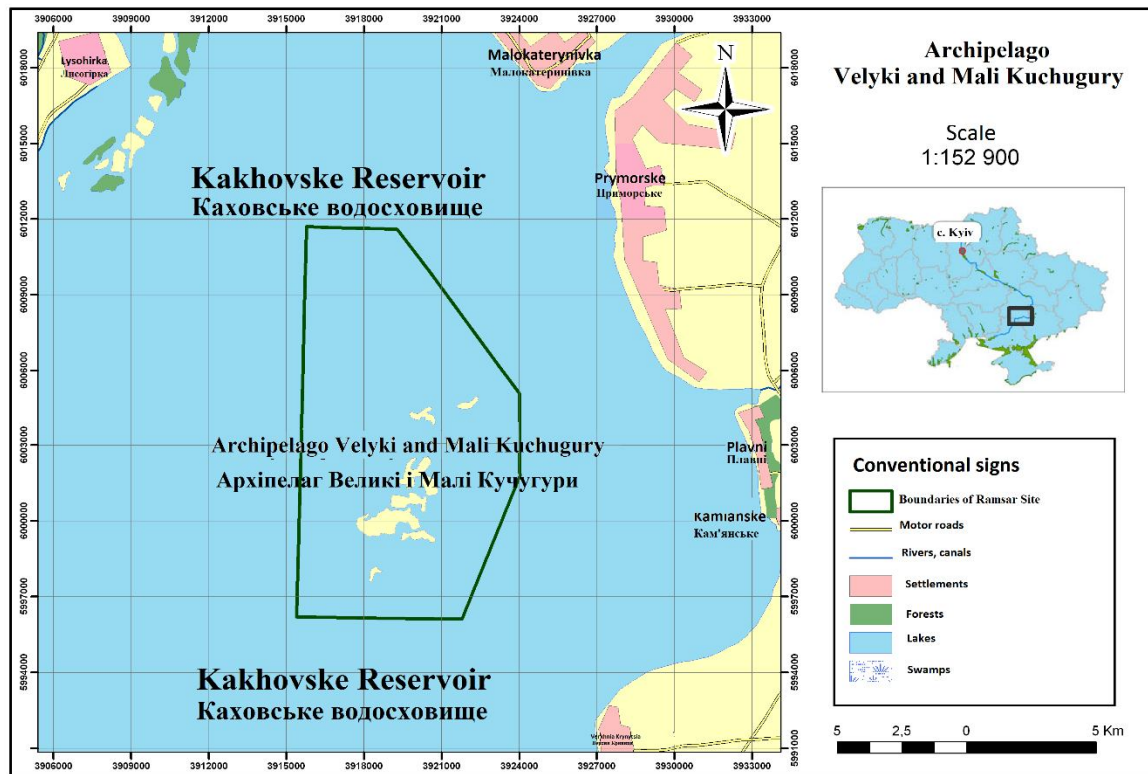
Повна заборона відвідування нерестових акваторій і гніздових ділянок та врегулювання рекреації на суміжних землях.

Дослідження проводяться науковим відділом Національного природного парку «Великий Луг» та Інститутом Зоології ім. Шмальгаузена Академії наук України, згідно з робочими програмами та планами дослідницької діяльності за напрямками: ентомологія, іхтіологія, орнітологія, ботаніка та інше. Серед головних напрямів дослідження – моніторинг стану біологічного та ландшафтного різноманіття в рамках виконання щорічної програми Літопису природи.

На базі Національного природного парку діє сектор екологічної пропаганди та рекреації, який щорічно здійснює еколого-освітні заходи для

школярів, студентів та місцевого населення. Випускаються інформаційні листівки та буклети.

Абсолютно-заповідна зона НПП «Великий Луг», а тому рекреація та туризм на території ВБУ відсутні.

2.7. Визначення та оцінка проблем, що вимагають втручання, у тому числі, викликаних діяльністю людини на прилеглих територіях, їх ранжування.

Інфраструктура та зв'язок. У безпосередній близькості до території Парку прокладені і функціонують автомобільні дороги:

- міжнародного значення Харків – Сімферополь – Алушта – Ялта (М-18) – 35 км, яка сполучає АР Крим з північною і центральною частинами України. Інтенсивність руху на окремих ділянках цієї дороги влітку досягає більше 30 тис. автомобілів на добу (автомагістраль значно навантажена транзитними, міжобласними, внутрішньообласними транспортними потоками);

- регіонального значення Енергодар – Василівка – Бердянськ (Р-37) – 54 км, яка є частково евакуаційною на випадок аварії на Запорізькій АЕС та туристичним маршрутом до курортів Приазов'я.

Також близько до території Парку проходять залізничні дороги Запорізької дирекції Придніпровської залізниці (35 км) – Синельникове – Запоріжжя І – Федорівка – Новоолексіївка та Василівка-Енергодар.

В районі безпосереднього розміщення Парку функціонують дві автостанції – в м. Василівка та м. Дніпрорудне. На території Василівського району знаходиться 5 залізничних станцій: Каховське море (м. Дніпрорудне), Таврійськ (м. Василівка), Мала Білозерка, Плавні, Дніпрорудне (Запорізький залізничний комбінат). Остання станція функціонує тільки як вантажна, а всі інші – як пасажирсько-вантажні. Головною водною артерією є р. Дніпро, а саме Каховське водосховище, яке безпосередньо омиває територію Парку. У м. Дніпрорудне знаходиться річковий порт.

За результатами розрахунків транспортно-географічної доступності районних центрів Запорізької області визначено, що м. Василівка має найвищу транспортну доступність в області. Це означає, що потенційна транспортна доступність Парку одна з найвищих в області, що є важливим показником для туристів.

Таким чином, у районі розташування Парку наявний автомобільний та залізничний транспорт. Головні транспортні магістралі знаходяться у

безпосередній близькості до Парку. Найбільш розвиненим видом транспорту є автомобільний.

За даними статистики, в регіоні з кожним роком зменшується кількість абонентів стаціонарного телефонного зв'язку та навпаки збільшується користування послугами мережі Інтернет та мобільного (пересувного) зв'язку. Спостерігається поступове збільшення обсягу реалізованих послуг з трансляції, ретрансляції теле- та радіопрограм, в тому числі кабельного телебачення. Із-за розвитку інформаційних технологій, населення перестало користуватись телеграфним зв'язком.

Таким чином, найбільше засобами зв'язку забезпечені міста району. В регіоні збільшується кількість абонентів провайдерів мережі Інтернет та зменшується кількість абонентів стаціонарного телефонного зв'язку.

Промисловість. У безпосередній близькості до території Парку функціонують 9 підприємств добувної, металургійної, машинобудівної, легкої та харчової промисловостей, такі як: підприємство з іноземними інвестиціями – ПрАТ «Запорізький залізорудний комбінат» (с. Мала Білозерка); ПАТ «Василівський завод технологічного обладнання» (м. Василівка); ВАТ «Завод будівельно-опоряджувальних машин» (м. Дніпрорудне); ТОВ «Завод БУДМАШ» (м. Дніпрорудне); ТОВ «Василівський завод МК» (м. Василівка); ТОВ «Слов'янський пух Україна» (м. Василівка); ПрАТ «Василівський хлібокомбінат» (м. Василівка); філіал ТОВ ВО «Моліс» (м. Дніпрорудне); підрозділ ТОВ фірми «Оліс ЛТД» (м. Василівка).

Послуги водопостачання та водовідведення надає Василівський ЕЦВВ КП «Облводоканал», виробництвом теплової енергії займається КП «Дніпрорудненські теплові мережі», постачання електроенергії забезпечує Василівський РЕМ ВАТ «Запоріжобленерго».

У 2018 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря (без вуглецю діоксиду) від стаціонарних джерел забруднення склали 624,2 т, з них: 85 т – діоксид сірки, 56,3 т – діоксид азоту, 141,3 т – інші речовини. За кількістю

викидів забруднюючих речовин в атмосферу (без вуглецю діоксиду) від стаціонарних джерел забруднення Василівський район займає 4 місце в області після Запоріжжя, Енергодара та Пологівського району за найвищими показниками забруднення. Причинами забрудненості регіону є: застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства; застарілість значної частки газоочисного обладнання, яке експлуатується на підприємствах. Газоочисне обладнання підприємств уловлює в основному тільки пи́л, у той час як інші шкідливі речовини та їх сполуки – оксиди азоту, вуглецю, фенол, сірчисті, фтористі сполуки та інші – викидаються без очищення.

Потенційно небезпечними об'єктами в регіоні є ТОВ ВО «Моліс», Василівський ЕЦВВ КП «Облводоканал», Таврійський ЕЦВВ КП «Облводоканал».

Дані про відходи утворених в регіоні (I–IV класів небезпеки) виглядають наступним чином: відходи IV класу небезпеки – 643825,2 т, відходи I–III класів небезпеки – 210,2 т. Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів в регіоні склав: IV класу небезпеки – 4705309,4 т, відходи I–III класів небезпеки – 5 т. Район посідає в області 3 місце за кількістю відходів після Запоріжжя та Енергодара. В регіоні функціонує 3 паспортизованих місця видалення відходів.

Централізованим вивезенням твердих побутових відходів на території району займаються 5 підприємств, які охоплюють 8 населених пунктів; діючий полігон приймає ТПВ від м. Дніпрорудне. ПП «Колесник О.Ф.», ПП «Пшепировська», ТОВ «СОЮЗ-ЕКО-КБ» та ТОВ «Екологічна компанія Граннік» займаються вивезенням сміття з 7 населених пунктів на полігон м. Запоріжжя. Загальний відсоток охопленого населення вивезенням ТПВ становить 87%.

Таким чином, прилегла до Парку територія характеризується наявністю підприємств добувної, металургійної та машинобудівної галузей промисловості, що пов'язано з видобутком мінеральних ресурсів Білозерського залізорудного

району. На території планується спорудження декількох сонячних електростанцій. Регіон є одним з найбільш екологічно забруднених в області – як за забрудненістю атмосферного повітря, так і кількістю накопичених відходів.

Побутове обслуговування та громадське харчування. Загальна кількість малих підприємств у Василівському районі складає 275. Основним спрямуванням розвитку підприємництва в районі є торгівля та сільське господарство. Жителів району обслуговують приблизно 244 магазини та кіоски, 17 аптек і аптечних пунктів, 4 ринки, 22 поштових відділення. Також в районі є відділення банків, банкомати, АЗС, інші підприємства з обслуговування населення, благодійні та громадські організації.

Міське населення Василівського району обслуговують комунальні підприємства «Добробут», «Благоустрій – Василівка», «Наш дім», «Дім», «Дніпрорудненські теплові мережі». Постачальником електроенергії в районі є Василівський РЕМ ВАТ «Запоріжобленерго».

У Василівському районі функціонують 26 закладів громадського харчування, з них: 3 – в с. Кам'янське (кафе «Корчма», «Наталі», «Чумацький шлях»), 10 – в м. Василівка (кафе «Оазис», «У Антоніні», «Хвилинка», «Візит», «Оріон», «Печера», «Big smile», «Чумацький стан», «Казка», «Круїз»), 1 – в с. Мала Білозерка (бар «Знамя»), 7 – в м. Дніпрорудне (кафе «Риф», «Топольок», «Прованс, «Літорал», бар «Фортуна», ресторан «Рів'єра», піцерія «MeGusto»).

Дані заклади сконцентровані в містах регіону та в сільських населених пунктах, через які проходить автомобільна дорога міжнародного значення Харків – Сімферополь. Оскільки, більшість сіл регіону мають незначну кількість населення, знаходяться на периферії від районних центрів, мають занедбану транспортну інфраструктуру, то в майбутньому буде продовжуватись тенденція концентрації закладів громадського харчування поблизу міст, туристичних пам'яток та магістральних транспортних шляхів.

Сільське господарство. В аграрному секторі Василівського району займаються господарською діяльністю 158 сільгосппідприємств, з них:

товариств – 22, приватних підприємств – 8, сільгоспкооперативів – 7, фермерських господарств – 121.

У зв'язку з відсутністю в Головному управлінні статистики Запорізької області сучасної статистичної інформації щодо сільського господарства окремо по Василівському району, аналіз проводився на основі показників 2015 року.

В структурі виробництва переважає рослинництво. Розподіл посівних площ виглядає наступним чином: зернові і зернобобові культури – 64,4% (34,4 тис. га), технічні культури – 34,1% (18,2 тис. га), картопля та овоче-баштанні культури – 0,4% (0,2 тис. га), кормові культури – 1,1% (0,6 тис. га).

В сільськогосподарських підприємствах Василівського району утримується: 87 гол. ВРХ (0,4% від загальної кількості в області), 13754 гол. свиней (6,8%) та 909 гол. вівців та кіз (10,2%). За 2019 рік реалізація худоби та птиці на забій у живій масі по сільгосппідприємствах складає 394,6 тон, що на 336,3 тони, або на 54,0% менше відповідного періоду минулого року. Вирощено худоби та птиці у живій вазі 361,1 тони, що на 164,8 тони або на 68,7 % менше відповідного періоду минулого року. Валовий надій молока (коров'ячого) за 2018 рік складає 14,8 тон, що на 34,9% менше показників отриманих за відповідний період минулого року.

Таким чином, у Василівському районі в структурі сільського господарства переважає рослинництво. Найбільша кількість посівних площ припадає на зернові та зернобобові культури. В тваринництві домінує свинарство.

Лісове господарство. У складі лісів Парку відмічені природні (плавневі та байрачні ліси) і штучні лісові насадження. Плавневі ліси – це залишки Кінсько-Дніпровських плавнів Великого луку. По численних степових балках та прибережних ярах збереглися залишки байрачних лісів, які значно змінені господарською діяльністю. Серед штучних лісонасаджень Парку наявні насадження паркового типу (місцевий парк «Дружба» і лісопаркова зона міста Дніпрорудне), полезахисні лісові смуги та яружно-балкові лісонасадження.

Заліснені землі НПП «Великий Луг» складають менше 8% від загальної площі Парку.

Земель лісового фонду в межах Парку не обліковується у зв'язку з тим, що лісовим землям надано статус природно-заповідного фонду. У зв'язку з цим Парк не здійснює ведення лісового господарства, тому потреби в розробці Проекту лісовпорядкування не має.

В рекреаційних лісових ділянках благоустрій території та видалення пошкоджених дерев здійснюється за рішенням НТР.

Охорона здоров'я. У безпосередній близькості до Парку функціонують:

- комунальний заклад «Василівська центральна районна лікарня»;
- комунальний заклад «Дніпрорудненська міська лікарня»;
- комунальний заклад «Дніпрорудненська міська стоматологічна поліклініка»,
- комунальний заклад «Василівський центр первинної медико-санітарної допомоги», в складі якого амбулаторії загальної практики сімейної медицини (Василівська, Дніпрорудненська, Скельківська, Балківська, Орлянська), фельдшерсько-акушерські пункти (в селах Першотравневе, Златопіль) та фельдшерські пункти. Усі вони функціонують у складі Василівського госпітального округу.

Рибне господарство. Одним з основних чинників антропогенного впливу на іхтіофауну Каховського водосховища є рибовидобувний промисел. Максимальна промислова рибопродуктивність водосховища (46,5 кг/га) була досягнута у 1989 році (в основному за рахунок плітки, тюльки та товстолобів), надалі улови аборигенних видів риб різко знизились до 9,4 кг/га. При цьому відбулась зміна видового складу промислових уловів. Якщо у період 1991-1995 рр. частка заходів зі штучного відтворення іхтіофауни у формуванні промислової рибопродукції досягала 50%, то в останні 10 років основу ресурсної бази промислу становлять аборигенні види. Основними промисловими видами

риб Каховського водосховища залишається лящ, карась сріблястий, плітка звичайна, плоска європейська, судак, зрідка в уловах траплявся сом.

В цілому в промисловій статистиці в Каховському водосховищі реєструється 18 видів. Характеризуючи динаміку уловів окремих видів слід відмітити, що майже більшість видів риб зменшили свою чисельність у водосховищі і їх вилови за останні роки зменшилися в 2-5 разів. Це безпосередньо стосується плітки, щуки, судака, ляща та інших. Станом на 01.10.2019 в Каховському водосховищі виловлено 1871 т рибної продукції.

В межах Парку рибне господарство не здійснюється.

Рекреація і туризм. Рекреаційна діяльність на території Парку здійснюється відповідно до Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затвердженого наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 22.06.2009 № 330, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 липня 2009 року за № 679/16695 «Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України».

Основними напрямками ведення рекреаційної діяльності у межах Парку є:

- створення умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- забезпечення попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, туризм, любительське та спортивне рибальство, полювання тощо;
- організація рекламно-видавничої та інформаційної діяльності, екологічної просвіти серед відпочиваючих, туристів у межах територій та об'єктів ПЗФ України; формування у рекреантів та місцевих жителів екологічної культури, бережливого та гуманного ставлення до національного природного надбання.

Природні умови, особливості та подекуди унікальність рослинного і тваринного світу Парку створюють усі умови для розвитку на цій території туристсько-рекреаційної діяльності. Потенціалом для цього є краса та різноманіття ландшафтів, мальовничий рельєф, поєднання лісових і степових територій, цікаві угруповання рослин. Важливою передумовою здійснення туризму є, крім означеного, унікальні природні об'єкти, різноманітність об'єктів показу.

Крім природної складової на прилеглих до Парку територіях знаходиться багато цікавих археологічних, історичних та культових об'єктів, споруд і знахідок. Вони не менш цікаві для розвитку пізнавального туризму. Залучення їх в якості об'єктів до туристичних маршрутів є важливою складовою рекреаційної діяльності Парку.

В поєднанні з унікальних природними ландшафтами це дало можливість організувати в межах Парку 5 туристичних маршрутів:

ПАРК «ДРУЖБА» - протяжність 5 км. Час проходження – 1-1,5 години. Маршрут проходить по алеям Парку. Нитка маршруту: кленова алея – тополина алея – березова алея – яблунева алея. Маршрут являє собою оглядову екскурсію по міському парку, під час якої розглядаються колекції деревних та чагарникових порід, привезених з різних куточків України та Росії; а також паркові ландшафти 1961 – 1964 року створення.

«ШЛЯХОМ ПРАЩУРІВ» – протяжність 6 км, тривалість – 1,5-2 години. На території маршруту знаходяться цікаві історичні, геологічні та археологічні пам'ятки, а також зростають різноманітні степові трави та чагарники. Маршрут проходить повз курганний могильник, науково-дослідний розсадник НПП «Великий Луг», козацькі поховання, унікальні природні комплекси крутосхилів Каховського водосховища, джерело «Грушки».

«КРУТОСХИЛИ КАХОВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА» – протяжність 6 км, тривалість – 2,5 години. Зупинки: козацькі поховання, скельківські штольні, узбережжя Каховського водосховища та джерело «Козацьке». В межах

маршруту «Крутосхили Каховського водосховища» збереглися кам'яні хрести на місці захоронень XVIII-XIX століть. Скельківські штольні – вапнякові печери післявоєнних часів, а також більш давні – часів Запорізької Січі. Узбережжя Каховського водосховища – оглядовий майданчик, з якого відкривається вид на балки, яри та урвища, що знаходяться на території маршруту, а також вид на «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури». Закінчується маршрут козацьким джерелом. Місцем спогадів про минулі роки, про козаків, які мешкали в цих краях.

«СКЕЛЬКІВСЬКІ ШТОЛЬНІ» – протяжність маршруту 7 км, тривалість 1,5-2 години. Маршрут починається на оглядовому майданчику, з якого відкривається вид на балки та яри, а також на «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури». Далі маршрут проходить біля вапнякових печер «Скельківські штольні». Печери – третинні виходи Сарматського моря, розробка яких почалася в кінці 19 століття.

«ДНО ПОНТІЙСЬКОГО МОРЯ» – протяжність маршруту 5 км, тривалість 1-1,5 години. Маршрут прямує через: краєзнавчий музей м. Дніпрорудне, пам'ятник загиблим воїнам, яр, узбережжя Каховського водосховища, ґрунтовий виступ. На маршруті можна познайомитися з історією Понтійського моря та легендами, які пов'язані з цим місцем; а також з рослинністю та тваринним світом цієї території.

На території зони регульованої рекреації Парку утримується 3 оглядових майданчика (на туристичному маршруті «Скельківські штольні», екологічній стежці «Сім Маяків», туристичному маршруту «Дно Понтійського моря»).

На території Парку утримується 4 зони для короткострокового відпочинку (3 місця на туристичних маршрутах «Скельківські штольні», «Крутосхили Каховського водосховища», екологічній стежці «Сім Маяків» та рекреаційний пункт «Маяк»).

На території Парку утримується 2 автостоянки: в межах туристичного маршруту «Скельківські штольні» та рекреаційного пункту «Маяк».

Окрім наявної мережі туристичних маршрутів та рекреаційної інфраструктури Парк здійснює систематичні заходи для населення. Так достатньо регулярним є фестиваль «Козацькі розваги» та змагання з літньої ловлі риби на поплавочну вудочку «Золотий гачок».

Важливим елементом рекреаційної діяльності що приводиться Парком є підготовка та видання різноманітних буклетів та інформаційних матеріалів, ведення окремого розділу на офіційному сайті Парку, публікації в ЗМІ та на сторінках в соціальних мережах.

Кліматичні та бальнеологічні ресурси. Бальнеологічні ресурси – природні лікувальні речовини, що використовуються для немедикаментозного лікування на курортах і в позакурортних умовах. До бальнеологічних ресурсів належать лікувальні мінеральні води та пелоїди (грязі). Зокрема останні на території Парку та у безпосередній його близькості відсутні.

Також до вищезазначених ресурсів відноситься лікувальний клімат, різноманітні природні водойми та естетично привабливі мальовничі ландшафти, які сприяють оздоровленню та гартуванню тих, хто одужує після хвороби або відновлює свої сили після роботи.

Щодо кліматичних ресурсів, то треба відмітити, що територія Парку лежить в області помірно-континентального клімату з фоновим мікрокліматичним Каховського водосховища. Середньорічна температура становить $+10,7^{\circ}\text{C}$. Середньорічне значення температури найтеплішого місяця (липень) за період спостережень 2012-2019 рр. складає $+23,6^{\circ}\text{C}$. При цьому мінімальні температурні показники зареєстровані у липні 2017 року ($+11^{\circ}\text{C}$), максимальні – у 2016 році ($+39^{\circ}\text{C}$). Коливання середніх липневих температур порівняно незначне: від $+21,5$ до $+26^{\circ}\text{C}$. Середня багаторічна температура за той же період спостережень найхолоднішого місяця (січень) складає $-2,7^{\circ}\text{C}$. Коливання температур січня по роках дуже значне: від $-0,5$ до $-4,9^{\circ}\text{C}$. Середньорічна кількість днів з морозом складає близько 140 днів. Сумарна річна кількість годин сонячного сяяння складає 2150 годин, а величина сонячної радіації становить 4350 Мжд/м^2 .

Тривалість сприятливого періоду для зимових видів рекреації (лижі, сани, ковзани) до 10-15 і більше днів для території Парку, але не щороку. Середня тривалість снігового покриву в регіоні становить 20-25 днів. Коливання тривалості снігового покриву – 2-35 днів. В цілому природні кліматичні ресурси сприятливі для організації переважно літніх видів відпочинку. А сприятливість зимових видів відпочинку нестабільна і залежить від погодних умов сезону.

Цілісні прибережні природно-територіальні комплекси з комфортними мікрокліматичними характеристиками у літній період, сприятливі природні умови зумовили розвиток неупорядкованої рекреації та оздоровлення. Всього на території Парку та у безпосередній близькості до нього знаходяться місця неорганізованої рекреації (зони пляжів, місця для риболовлі та відпочинку).

На узбережжі та по балках Парку є виходи ґрунтових вод – Сім Маяків, Рибацьке, Козацьке, Грушки, Безодня, які більшою мірою виходять до Каховського водосховища з-під поверхні третьої надзаплавної тераси. Більшість з них дають прісну воду, яка для процесу відпочинку є важливою природною складовою. Однак вода не вирізняється своїми лікувальними властивостями або лабораторно не перевірена на лікувальні властивості. На даний час цілющі властивості джерел не досліджені.

2.8. Перелік видів діяльності, що пропонується заборонити або обмежити.

У відповідності до статті 20 Закону «Про природно-заповідний фонд України», функціональне зонування території НПП здійснюється з метою ефективною реалізації основних завдань-функцій парку: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів; створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних

комплексів та об'єктів; проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів; проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

Обмеження або заборона видів діяльності на території, яка запланована до включення буде залежити від зонування зазначеної території.

Заповідна зона призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів.

На території заповідної зони забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню цієї зони або порушує природний розвиток процесів та явищ і створює загрозу шкідливого впливу на її природні комплекси та об'єкти, а саме:

- будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю Парку, розведення вогнищ, влаштування місць відпочинку населення, стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб, прогін свійських тварин, пересування механічних транспортних засобів, за винятком шляхів загального користування, лісосплав, проліт літаків та гелікоптерів нижче 2000 метрів над землею, подолання літаками звукового бар'єру над територією Парку та інші види штучного шумового впливу, що перевищують установлені нормативи;

- геологорозвідувальні роботи, розробка корисних копалин, пошкодження ґрунтового покриву, порушення гідрологічного та гідрохімічного режимів, руйнування геологічних відслонень, застосування хімічних засобів, усі види лісокористування, а також заготівля кормових трав, лікарських та інших рослин, квітів, насіння, очерету, випасання худоби, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів;

- мисливство, рибальство, інтродукція нових видів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково - обґрунтовану ємність угідь, збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень;

- використання природних ресурсів з порушенням вимог чинного законодавства.

Зона регульованої рекреації – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристичних маршрутів і екологічних стежок.

На території цієї зони забороняються: рубки лісу головного користування, будівництво промислових, господарських і житлових об'єктів, не пов'язаних з діяльністю парку, розробка корисних копалин, кар'єрів, забір ґрунту, промислова заготівля лікарських рослин, не погоджений з адміністрацією парку проїзд та стоянки автомобільного, гужового транспорту, організація масових спортивних та туристських заходів, розміщення шатрових таборів, човнових станцій, розведення вогнищ поза відведеними для цього місцями, застосування хімічних засобів боротьби з шкідниками та хворобами рослин і лісу, інші види діяльності, що порушують природні комплекси парку, або знижують природну екологічну чи рекреаційну цінність його території.

Зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших стаціонарних об'єктів обслуговування відвідувачів Парку.

На території цієї зони забороняється господарська та інша діяльність яка суперечить цільовому призначенню цієї зони і порушує вимоги чинного законодавства.

На території зони регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарської зони забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може

призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території Парку.

2.9. Перелік дозволених видів діяльності

На території, яка планується для включення до складу НПП «Великий Луг» буде залежити від попереднього зонування зазначеної території.

Для охорони, збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у заповідній зоні відповідно до Проекту організації території парку та охорони природних комплексів в установленому порядку, дозволяється:

- виконання відновлювальних робіт на землях з порушеними корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів внаслідок антропогенного впливу, відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають тощо;
- здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму території, спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед Парком завдань;
- збір колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами довгострокових стаціонарним наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

В зоні регульованої рекреації дозволяється в установленому порядку:

- проведення усіх видів лісгосподарських рубок та заходів, пов'язаних з забезпеченням збереження природних комплексів та об'єктів, відповідно до Проекту організації території Парку;
- регульований збір грибів, ягід, плодів дикорослих рослин з дотриманням вимог природоохоронного законодавства;

- обладнання туристичних та еколого-пізнавальних стежок, організація природоохоронної пропаганди, короткотривалі туристичні екскурсії і відпочинок населення;

- здійснення аматорського і спортивного рибальства та мисливства;
- регулювання оптимальної чисельності тварин;
- відлов маток та плідників для відновлення популяцій місцевих видів риб;
- використання природних ресурсів для задоволення потреб працівників Парку та громадян, що постійно проживають на цій території, у сінокосах, випасах, городах та паливі, відповідно до встановлених нормативів на спеціально виділених для цього земельних ділянках.

Зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших стаціонарних об'єктів обслуговування відвідувачів Парку

В межах господарської зони проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення Парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, що включені до складу Парку, на яких господарська діяльність здійснюється з дотриманням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища.

3. Пропозиції стосовно заходів щодо провадження відповідно до законодавства та вимог міжнародних договорів природоохоронної, науково-дослідної, рекреаційної, господарської діяльності, охорони, відтворення та використання природних комплексів та об'єктів, які передбачається здійснити протягом п'яти років після створення, а також стратегії розвитку території/об'єкта ПЗФ на 10 років (включається до обґрунтування лише для територій або об'єктів ПЗФ, управліннями якими буде здійснюватися спеціальними адміністраціями).

Пропозиції щодо основних стратегічних завдань, на виконання яких буде спрямована діяльність території/об'єкта ПЗФ впродовж 10 років. Збереження територій та об'єктів ПЗФ забезпечується шляхом: встановлення заповідного режиму, організації моніторингу за їх станом, проведення досліджень для розробки наукових основ їх збереження та ефективного використання, впровадження всебічних заходів з охорони, проведення екологічних експертиз, а також здійснення державного та громадського контролю за дотриманням вимог законодавства. Стратегічні завдання, на виконання яких впродовж 10 років буде спрямована діяльність території, що планується включити до складу НПП, визначаються основними положеннями стратегії розвитку території НПП «Великий Луг» (представлено в Проекті організації території).

Найважливіші заходи, які пропонується здійснити впродовж п'яти років. Для виконання завдань Парку та для синхронізації природоохоронної, науково-дослідної, рекреаційної, еколого-освітньої діяльності на території, що пропонується для включення до складу НПП «Великий Луг», будуть реалізовані заходи передбачені Положенням про НПП «Великий Луг», «Проектом організації території НПП «Великий Луг», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів», Програмою літопису природи для заповідників та національних природних парків, затвердженою Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України і Національної академії наук України від 25.11.2002 №465/430.

Окремо зазначимо наступне. Виходячи з площі й умов, на пропонованій для включення до складу НПП «Великий Луг» акваторії, необхідно розробити принаймні 1 науковий полігон з 2 - 3 постійними пробними площами для здійснення наукових досліджень з інвентаризації й обліків флори і фауни.

Для розвитку рекреації доцільно планувати туристичні маршрути, що охоплюють найбільш цікаві ділянки акваторії.

Основна мета створення НПП «Великий Луг» відповідає статті 15 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» - збереження, відтворення і ефективне використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

На НПП «Великий Луг» покладається також координація і проведення наукових досліджень на територіях заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ у регіоні.

Виходячи з мети створення національних природних парків згідно Закону України «Про природно-заповідний фонд України», а також у відповідності до законодавчо визначених головних завдань їх діяльності, стратегічними завданнями НПП «Великий Луг» на наступні 10 років є:

Збереження та відтворення диких тварин та їх оселищ. Дане стратегічне завдання передбачає інвентаризацію нерестовищ та зимувальних ям в межах Парку, встановлення штучних нерестовищ для покращення умов відтворення риб.

Виявлення та припинення порушень природоохоронного законодавства є одним з ключових як для природоохоронної установи і передбачає на перспективу вдосконалення організації роботи СДО щодо охорони території Парку, підвищення рівня професіоналізму працівників СДО, посилення адміністративного контролю за додержанням режиму охорони території Парку, вдосконалення Порядку взаємодії між підрозділами та працівниками, що входять до складу СДО, удосконалення порядку здійснення спільних рейдів з іншими контролюючими органами щодо перевірок дотримання природоохоронного законодавства у межах території Парку.

Розвиток системи інформування про межі території та встановлений режим її охорони передбачає встановлення та поновлення межових охоронних та інформаційно-охоронних знаків, встановлення і підтримання у належному стані інформаційних щитів природоохоронного змісту, існуючих шлагбаумів з

метою недопущення порушень природоохоронного законодавства і природоохоронного режиму.

Посилення роз'яснювальної та попереджувальної роботи на природоохоронну тематику як стратегічне завдання передбачає впровадження профілактичних та попереджувальних заходів з метою уникнення фактів порушення вимог природоохоронного законодавства, участь працівників СДО у засіданнях громад і районної рад та сільських сходів з інформацією про діяльність Парку, регулярне оприлюднення в ЗМІ та на офіційному сайті Парку інформації про природоохоронне значення території та про виявлені порушення природоохоронного законодавства в його межах, виготовлення та розповсюдження серед населення та відвідувачів Парку листівок та буклетів на природоохоронну тематику тощо. Кінцева мета даного стратегічного завдання – відсутність фактів порушення природоохоронного режиму в межах Парку.

Організація та участь у масових еколого-освітніх заходах як стратегічне завдання передбачає: організацію та проведення щорічних міжнародних екологічних свят у вигляді масових природоохоронних та еколого-освітніх заходів, проведення занять в шкільних гуртках включно з отриманням учнями практичних навичок з охорони та дбайливого ставлення до природних багатств Парку.

Інформування населення і відвідувачів, взаємодія зі ЗМІ, видавнича діяльність та організація присутності в електронному інформаційному просторі. Дане стратегічне завдання має на меті популяризацію діяльності Парку як природоохоронної та екоосвітньої установи. Це можливо реалізувати шляхом видання серії буклетів щодо цінності природних комплексів Парку, систематичних публікацій працівників Парку на природоохоронну, еколого-освітню, наукову тематику, розвиток інформаційних куточків в приміщеннях сільських рад та місцевих громад населених пунктів.

Створення та забезпечення функціонування постійно діючої інфраструктури для проведення екологічної освітньо-виховної роботи можливе

через виконання завдання створення, розвиток та удосконалення лекторію («зеленого класу») під відкритим небом. Він забезпечить можливість проведення екоосвітніх заходів як під час різноманітних акцій, так і під час різноманітних екскурсій та подорожей.

Створення та забезпечення функціонування еколого-освітніх стежок дасть стратегічну перспективу розвитку екоосвітньої діяльності за участі як учнів прилеглих шкіл, так і учнів закладів загальної освіти віддалених населених пунктів. Головне – зацікавити вчителів-предметників у цінності і необхідності здійснення екологічної освітньо-виховної роботи саме в межах Парку. Важливим для цього є розвиток інфраструктури екологічних стежок.

Створення та функціонування туристичних маршрутів. В рамках реалізації даного стратегічного завдання передбачені заходи з облаштування по території Парку туристичних маршрутів. Перелік пропонованих маршрутів на стратегічну перспективу може бути розширений, а власне маршрути – удосконалені та урізноманітнені.

Розвиток рекреаційної інфраструктури. Завданням передбачені ряд заходів з організації та підтримки в належному стані місць короткочасного відпочинку у найбільш мальовничих куточках Парку, підтримання існуючих та встановлення нових інформаційних щитів рекреаційного призначення, створення місць довгострокового відпочинку. У кінцевому результаті має бути збільшення кількості рекреантів на території Парку, які використовують його рекреаційну інфраструктуру.

Організація робіт з ведення та видання Літопису природи. З цією метою необхідно на перспективу виконати ряд заходів, пов'язаних з утриманням наукових полігонів та пробних площ в межах Парку, укладання договорів про співпрацю з науковцями щодо вивчення окремих груп флори та фауни Парку. Необхідне розширення в межах Парку досліджень мікрофлори, ліхенофлори, альгофлори, ентомофауни, іхтіофауни, теріофауни.

Організація та виконання науково-дослідних робіт передбачає за кінцеву мету вихід на новий рівень наукових досліджень – не описовий, а аналітичний. Це можна реалізувати через створення та ведення кадастру, розробку спеціалізованої бази даних щодо поширення та стану популяцій видів рослин і тварин в межах Парку, розробку, розвиток та доповнення ГІС-системи Парку для контролю за динамікою розповсюдження рідкісних та інвазійних видів, за місцями гніздівлі птахів та ін.

Підготовка та видання наукових праць, статей, збірників, монографій. Передбачає підготовку та видання серії наукових та науково-популярних видань, монографій та статей за результатами досліджень природних комплексів та об'єктів Парку; висвітлення результатів наукових досліджень у відповідному розділі офіційного сайту Парку.

Організація та проведення науково-практичних семінарів, нарад, конференцій, практик. Завдання передбачає організацію польових виїздів студентів для проходження навчальних практик, організацію проведення щорічної конференції «Збереження ландшафтного та біологічного різноманіття в установах ПЗФ півдня України».

Організація робіт з розширення території НПП «Великий Луг». Завдання передбачає підготовку клопотань з відповідними обґрунтуваннями про зміну меж Парку з метою розширення його території; розроблення матеріалів до проектів зміни меж Парку; розроблення документації із землеустрою на територію, на яку буде розширено Парк та реєстрація обмежень та/або права постійного користування відповідними земельними ділянками.

4. Соціально-економічне обґрунтування (включається тільки до обґрунтування створення територій або об'єктів ПЗФ, управліннями якими буде здійснюватися спеціальними адміністраціями).

4.1. Обґрунтування та схема попереднього функціонального зонування території, запропонованої для заповідання, пропозиції щодо земельних ділянок для передачі у постійне користування об'єкта, що матиме спеціальну адміністрацію (тільки для біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків)

Сучасне функціональне зонування території Парку здійснюється згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд України». У відповідності до статті 20 Закону «Про природно-заповідний фонд України», функціональне зонування території Парку здійснюється з метою ефективної реалізації основних завдань-функцій Парку: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів, створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів, проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів, проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

На території Парку з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів виділяються функціональні зони, для яких встановлюються диференційовані режими щодо їх охорони, відтворення та використання згідно з їх призначенням.

Заповідна зона – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників.

Основними функціями заповідної зони є збереження в мало-(не)займаному стані всього різноманіття природних комплексів та екосистем. Особливо

цінними з цього погляду є ділянки, на яких не позначився господарський вплив. До заповідної зони включають малотрансформовані антропогенною дією ділянки з корінними природними комплексами, рідкісними видами та угрупованнями, що мають важливе наукове значення та придатні для натурних досліджень екосистем. Важливою функцією заповідної зони є збереження генофонду, тобто рідкісних, реліктових та ендемічних видів флори і фауни. З цією метою до неї можуть включатися навіть ділянки з порушеними угрупованнями, в яких зростають (мешкають) рідкісні види.

Велике значення для функціонування заповідної зони мають розміри її території, конфігурація меж, компактність, положення відносно транспортних систем та населених пунктів, щільність населення в регіоні (що визначає доступність території для відвідування, загрозу вторгнення і браконьєрства), характер використання території в минулому, характер господарювання на оточуючих територіях та ступінь їх трансформації. Бажано, щоб землі, на яких створюється заповідна зона Парку якнайменше були включені в господарський обіг (на них не було ріллі, кар'єрів по видобуванню корисних копалин, промислових об'єктів, рекреаційних пунктів тощо) і були б чітко окреслені природними межами (водоймами, хребтами, ущелинами, галявинами тощо).

До створення НПП «Великий Луг» на території, що увійшла до його складу існували об'єкти природно-заповідного фонду:

Регіональний ландшафтний парк «Панай» загальною площею 1025 га, який було створено згідно рішення Запорізької обласної ради від 27.11.1998 № 10.

Орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Великі і Малі Кучугури» загальною площею 400 га, який було створено рішенням Ради Міністрів УРСР від 28.10.1974 № 500.

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Крутосхили Каховського водосховища» загальною площею 526 га, який було створено Указом Президента України від 21.02.2002 № 167.

Також в межах Парку є 2 ВБУ «Заплава Сім Маяків» та «Архіпелаг Великі і

Малі Кучугури». До складу Парку увійшли цінні островні екосистеми в Каховському водосховищі, цілинні степові ділянки та байрачні ліси балочної системи урочища Маячанська Балка.

Слід зазначити, що після винесення меж в натуру площі окремих урочищ та ділянок були уточнені. Так, наприклад, в попередньому Проекті організації території площа «Архіпелагу Великі і Малі Кучугури» була 7668 га, а після отримання державного акту на право постійного користування земельною ділянкою від 21.07.2009 серія ЯЯ № 114886 площею 7340,2500 га та державного акту на право постійного користування земельною ділянкою від 29.07.2009 серія ЯЯ № 114808 площею 320,0810 га загальна площа становить – 7660,331 га. Враховуючи, що Парк має державні акти на право постійного користування земельними ділянками на всю територію, то в подальшому використовується площа саме офіційних правовстановлюючих документів, що посвідчують право постійного користування на земельні ділянки Парку.

Заповідна зона НПП «Великий Луг» складає 8220,46 га, або 88,16 % від площі Парку (табл. 3.2.1). Ця зона складається з чотирьох окремих ділянок:

- перша: «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури» з двокілометровою акваторією навколо, її площа складає 7660,331 га. Тут зберігаються праліси – плавневі ліси, залишки Кінсько-Дніпровських плавнів Великий Луг. Як водно-болотні угіддя міжнародного значення, острови є місцем гніздування безлічі колоніальних птахів, в тому числі, занесених до ЧКУ та ЄЧС і місцем зупинки перелітних водоплавних птахів.

- друга: ділянка схилів Каховського водосховища південніше с. Скельки площею 36,629 га. Територія є місцем поширення багатьох червонокнижних видів тварин і рослин.

- третя: частина урочища Маячанська Балка площею 213,42 га. Територія є місцем поширення багатьох видів червонокнижних ефемероїдів, злакових та інших степових рослин, тут мешкають представники ЧКУ. Урочище складається з Маячанського степу та степового байраку (частково штучного походження) і

охороняється третя ділянка з 1996 року в заповідному режимі.

- четверта: урочище Білозірське площею 300 га. До складу цієї ділянки входять балка з штучними лісонасадженнями нижче дамби. Це плавнева ділянка в долині ріки Білозірка із збереженим природним комплексом та штучно створеними лісовими яружно-балочними культурами. Водно-болотні угіддя Білозірських плавнів є місцем поширення багатьох видів флори і фауни та місцем зупинки численних перелітних птахів.

- п'ята: степова ділянка південніше с. Златопіль площею 10,08 га. Представлена яружно балковою системою та штучними лісонасадженнями. Мало порушена ділянка Парку. Має важливе значення для збереження багатьох видів червонокнижних ефемероїдів, злакових та інших степових рослин, тут мешкають представники ЧКУ.

Зона регульованої рекреації – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць. З цими функціями сумісні і інші – проведення науково-дослідної та науково-освітньої роботи, екологічне виховання відвідувачів НПП «Великий Луг».

До цієї зони включають території, на яких представлені типові для даного регіону природні ландшафти (екосистеми), а також різні об'єкти «неживої» природи, пам'ятки історії і культури. Найхарактернішою особливістю зони регульованої рекреації, є можливість для відвідувачів спостерігати максимально збережену, вилучену з активного господарського використання природу. Переміщення по цій зоні має здійснюватися тільки по еколого-освітніх стежках та туристичних маршрутах.

Природоохоронні заходи в зоні регульованої рекреації мають бути направлені на відновлення корінних екосистем.

Зона регульованої рекреації НПП «Великий Луг» складає 5396,26 га, або 32,2% від площі Парку. До її складу входять:

- ділянки ПНДВ «Білозірка» навколо ставків в межах земель, які надані Парку в постійне користування;
- центральні та нижні ділянки в урочищі Маячанська Балка в межах ПНДВ «Панай»;
- більшість ділянок навколо м. Дніпрорудне в межах ПНДВ «Панай». За виключенням частини місцевого парку «Дружба» та штучно створеної водойми;
- всі ділянки ПНДВ «Скельки» за виключенням зони стаціонарної рекреації та заповідної зони.
- акваторія Каховського водосховища площею 4370 га, що прилягає до узбережжя. Має важливе значення для збереження багатьох видів птахів під час міграції. Частково входить до ВБУ «Заплава Сім Маяків».

Територія зони регульованої рекреації безпосередньо межує з населеними пунктами: м. Дніпрорудне, с. Мала Білозерка, с. Нова Білозерка, с. Златіполь, с. Маячка, с. Скельки, с. Шевченко.

Зона стаціонарної рекреації – призначена для створення рекреаційних, туристичних та інших комплексів, до складу яких можуть входити пляжі, купальні, стоянки для транспорту, готелі, мотелі, кемпінги, музеї, виставки, інші об'єкти обслуговування відвідувачів Парку.

Зона стаціонарної рекреації НПП «Великий Луг» складає 2,89 га, або 0,02% від загальної площі природно-заповідної території.

До складу цієї зони входять ділянка в с. Скельки на узбережжі Каховського водосховища. Це територія в минулому належала рибколгоспу, де розміщується ряд будівель. В рамках Проекту передбачено обладнання в даній функціональній зоні місць для довгострокового відпочинку та об'єктів обслуговування відвідувачів Парку. Статус наявних в межах даної функціональної зони будівель повинен вирішуватися згідно з законодавством.

Господарська зона – у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на Парк завдань, знаходяться населені

пункти, об'єкти комунального призначення Парку, а також землі інших землевласників, включені до складу Парку.

Господарська зона НПП «Великий Луг» складає 3136,39 га, або 18,72% від площі Парку.

Це ділянки землі, на яких розміщені садиби відділень, кордони, ділянки та землі державної власності Васиївської райдержадміністрації (Каховське водосховище, Калинівський ставок і Перебудовський ставок).

Важливо зазначити, що в рамках Проекту були виділені ділянки господарської зони для виконання ряду завдань в рамках Проекту, а саме:

- господарська ділянка в місцевому парку «Дружба» виділена для можливості реконструкції територій зелених насаджень, дорожньої інфраструктури, системи освітлення та поливу.

- в ПНДВ «Білозірка» виділена господарська зона для організації кормового поля площею 15,96 га. Дана ділянка забезпечить можливість підгодівлі тварин в критичні зимові періоди необхідними кормами.

Режим використання, охорони та відтворення природних ресурсів у межах функціональних зон НПП «Великий Луг» встановлено згідно вимог статей 16 і 21 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», розділу 4 Положення про НПП «Великий Луг».

Для кожної зони з урахуванням її природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів і їх особливостей, встановлюється диференційований режим щодо їх охорони, відтворення та використання.

Враховуючи особливості розташування території, яка запропонована для включення до складу НПП «Великий Луг», а саме акваторія Каховського водосховища орієнтовною площею 9274,0325 га пропонується наступне попереднє зонування території. Надати даній акваторії природоохоронного статусу у складі НПП «Великий Луг» з таким функціональним зонуванням:

заповідна зона – близько 800,0 га, зона регульованої рекреації – близько 1000,0 га, господарська зона – близько 7474,0325 га.

Акваторію Каховського водосховища орієнтовною площею 9274,0325 га, яка пропонується до включення надати парку без вилучення. Встановити на зазначену ділянку відповідні обмеження та обтяження визначені законодавством для національних природних парків.

4.2. Пропозиції щодо створення охоронних зон, їх меж та режиму

Створення охоронних зон навколо території запропонованої для включення до складу НПП «Великий Луг» не планується.

4.3. Соціально-економічні та екологічні наслідки створення території або об'єкта ПЗФ

Збереження мілководь у межах Парку, як територій з найціннішими нерестовищами усієї акваторії Каховського водосховища сприятиме економічній ефективності розвитку рибальства в регіоні.

У межах Каховського водосховища дуже мало акваторій, які б за параметрами підходили до поняття нерестовища – мілководність, добре прогрівання, наявність прибережної деревно-чагарникової та навколоводної рослинності та інших видів укриття для молоді риб. Такими умовами характеризуються кілька заток Каховського водосховища, мілководдя навколо «Архіпелагу Великі і Малі Кучугури» та верхів'я водосховища. Від стану їх захищеності залежить рибопродуктивність усієї водойми.

У межах Парку поширені ландшафти, які ефективно використовуються з рекреаційною метою. Це ділянки узбережжя Каховського водосховища, наявні ставки, лісові масиви. Є також споживачі рекреаційних послуг – це жителі м.

Енергодар, Дніпрорудне та Василівка. Також Парк може бути осередком розвитку зеленого туризму, що буде сприяти розвитку соціально-економічного розвитку регіону.

Парк є природоохоронною установою регіону, яка забезпечує робочими місцями жителів прилеглих до нього населених пунктів. Розширення площі Парку за рахунок акваторії водосховища надасть можливість для створення нових робочих місць з відповідним збільшенням штату працівників та забезпечить якісну охорону акваторії водосховища від браконьєрства.

Також буде виконане завдання збереження раритетних представників фауни, що є одним з найважливіших показників цінності території на різних рівнях біологічного різноманіття. Крім того, збереження і відновлення раритетних видів тварин сприятиме збільшенню потоків туристів, поліпшенню рекреаційної діяльності у парку і як наслідок - можливості отримання прибутків від надання послуг, пов'язаних з екотуризмом.

Охорона автохтонних угруповань сприятиме попередженню поширення інвазійних та чужорідних видів, зменшенню поширення видів рослин і тварин, не властивих для даної території, більшість з яких негативно впливають на аборигенну флору і фауну. Це позитивно вплине на збереження природного рослинного покриву і тваринного населення у межах території Парку.

У галузі освіти та культури будуть забезпечені:

- організація та проведення еколого-освітніх заходів, спрямованих на популяризацію екологічних знань серед населення, особливо серед учнівської молоді. Більшість акцій національний природний парк здатний проводити у межах власної території і на власних прикладах, що різко підвищує рівень засвоєння отриманої інформації. Парк має стати ініціатором проведення екологічних акцій та їх осередком на півдні Запорізької області;

- інформаційне забезпечення еколого-освітньої діяльності для популяризації парку як природоохоронної, наукової, рекреаційної та еколого-освітньої установи та для поширення інформації серед населення з метою

залучення його до рекреаційної та еколого-освітньої діяльності. Забезпечення у співпраці з закладами освіти, науки і культури системної та безперервної еколого-освітньої і виховної роботи;

- забезпечення доступу до екологічної інформації різних верств населення для популяризації і публічності парку як природоохоронної, науково-дослідної, рекреаційної та еколого-освітньої структури. Публічність дає змогу меншими фізичними зусиллями довести наявну інформацію про парк, особливості його діяльності й унікальність до більшого числа населення регіону в основному засобами масової інформації та електронними мережами;

- розвиток еколого-освітньої інфраструктури.

У галузі наукових досліджень будуть забезпечені:

- організація робіт з ведення літопису природи, оскільки на основі аналізу літопису природи можна робити висновок про ефективність природоохоронної та природовідновлювальної діяльності парку;

- організація спеціалізованих наукових досліджень має показати унікальність даного ділянки, відмінність від інших територій та особливості його рослинного і тваринного світу, унікальність ландшафтних комплексів;

- поповнення наукових фондів для проведення аналітичних наукових досліджень, підготовки наукових кадрів для подальшої роботи, проведення еколого-освітньої і виховної роботи серед школярів і студентської молоді;

- підготовка та видання наукової друкованої продукції для популяризації природних комплексів, наукових досліджень і здобутків науковців парку.

Заповідання даної території надасть можливість для збереження охорони та відтворення біорізноманіття, унікальних, рідкісних видів флори та фауни регіону шляхом проведення постійного моніторингу, проведення природоохоронних заходів та створенням наукового центру.

Екологічна цінність полягає в тому, що запропонована для включення до складу НПП «Великий Луг» територія є мілководдям, як кормовий комплекс та

зона відпочинку для мігруючих та навколоводних птахів. Наявність відповідних екотопів де поширені рідкісні водні фітоценози, сприятливі кліматичні і водно-циркуляційні умови для прогрівання води є придатним та унікальним місцем для нересту і нагулу риб, а також відновленню в акваторії популяцій червонокнижних видів риб та інших тварин.

Естетична цінність природних комплексів запропонованих для включення. Встановлення постійної дієвої та ефективної охорони природно-заповідного фонду відповідно до вимог чинного законодавства, а саме охорона території службою державної охорони природно-заповідного фонду; припинення незаконного використання живих водних ресурсів, особливо в період нересту, коли акваторія водно-болотних угідь є нерестовищами; створення умов для роботи мережі установ рекреаційного, туристичного сектору тощо; створення умов для організованого туризму та відпочинку, залучення інвестицій, підтримка громадських ініціатив; можливість офіційно та прозоро на тривалий час залучити великі інвестиції з приватного сектору економіки, створити нові робочі місця.

4.4. Розроблення економічних показників розвитку території або об'єкта ПЗФ

Враховуючи особливості розташування території, яка запропонована для включення до складу НПП «Великий Луг», а саме акваторія Каховського водосховища орієнтовною площею 9274,0325 га пропонується наступне попереднє зонування території. Надати даній акваторії природоохоронного статусу у складі НПП «Великий Луг» з таким функціональним зонуванням: заповідна зона – близько 800,0 га, зона регульованої рекреації – близько 3000,0 га, господарська зона – близько 5474,0325 га.

Розрахунок чисельності штатних працівників та коштів на її утримання. Згідно нормативів чисельності, затверджених Наказом Мінприроди від 08 травня 2014 року № 145 базові норми площі обходу на одного інспектора з охорони природно-заповідного фонду в зоні степу аквальної екосистеми складають 610 - 885 га. Для території 9274,0325 га, яка планується для розширення НПП «Великий Луг» додаткова розрахункова чисельність інспекторів з охорони природно-заповідного фонду має складати додатково: $9274,0325 \text{ га} / 885 \text{ га} = 10$ ставок.

Заробітна плата на рік орієнтовно додатково складатиме:

- посадовий оклад 493440 грн.;
- матеріальна допомога 41120 грн.;
- надбавка за складність, напруженість у роботі (35 %) 172704 грн.;
- разом фонд оплати праці 707264 грн.;
- нарахування на фонд заробітної плати (22 %) 155598 грн.

Всього витрат на збільшення чисельності штату 862862 грн.

Оцінка існуючої та підготовка пропозицій щодо розвитку матеріально-технічної бази установи ПЗФ. Для успішного виконання завдань з охорони, дотримання режиму території та проведення наукових досліджень запропонованої для включення до складу НПП «Великий Луг» акваторії водосховища необхідне

таке поповнення матеріально-технічної бази:

Човен TUNAUMS 500 OCAL - 1 од. орієнтовною вартістю 265 407 грн.

Мотор для човна потужність 90 к.с. Yamaha 90AETOL - 1 од. орієнтовною вартістю 205271 грн.

Автомобіль LADANIVA- 1 од. 371 345 грн.

Загальні витрати на поповнення матеріально-технічної бази 842 023 грн.